

napnak a fényét elfogta, mintha köd lett volna úgy látszott a serege mikor ment. Közél három esztendeig tartott az országban, a miglen bujdosott. (U. o. 103. l.)

265. Bő termés. Ebben az 1612-ik esztendőben . . . a búzának oly nagy bővsége és olcsósága vala, hogy vékája a búzának öt pénzen is járt, jó búza, de a legszépi tíz pénzen járt, de feljebb nem járt; a bornak kupája három pénzen, de kettőn is járt — a legjava négy pénzen. (U. o. III. l.)

266. Hideg ősz. 1641 esztendőben . . . szent Mihály nap tájban oly hideg volt, hogy a kádban a víz megbirt, úgy megfagyott, és a szőlőt a hideg lágyitá meg és úgy szedhették; igen szegény savanyú bor lett vala ebben az 1641-k esztendőben. (U. o. 149. l.)

267. Drágaság. 1650-k esztendőben igen nagy drágaság lőn, úgy hogy másfél forinton járt a búzának vékája, árpa dr. 50, zab dr. 30, köles flor 1. (U. o. 153. l.)

Közli SAMUEL ATADÁR.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Választmányi ülés 1891 januárius 14-ikén. Lengyel Béla elsőtitkár előterjeszti Veress Endre rendes tagnak a Társulat ötven éves évfordulója megünneplésére vonatkozó indítványait. — Áttétetnek a jubileum ügyében kiküldött bizottsághoz.

Lengyel István irodaigazgató előterjeszti a Forgó Tőke 1890. évi bevételeit és kiadásait, összehasonlítva az előiránnyal és az 1889. évi bevételekkel és kiadásokkal. A bevétel 39,583 forint 19 kr., a kiadás 33,924 forint 82 kr., tehát a pénztári maradék 5658 forint 37 kr. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Kapcsolatban ezzel előterjeszti a magy. földhitelintézet 467. számú átiratát, a melyben értesítetik az elnök, hogy a f. évi januárius 1-jén lejárt értékekért 2067 forint 10 kr. iratott a Társulat folyó számadása javára, s jelenti, hogy az értékek felén földhitelintézeti záloglevél, felén pedig 5% papírjárdék fog vásároltatni. — Tudomásul szolgál.

A titkár előterjeszti, hogy a tudományos munkálatokkal megbízottak közül Ilosvay Lajos és Lovassy Sándor küldött be jelentést munkája állásáról. — Tudomásul vétetik.

A jegyző felolvassa a mult választmányi ülés óta a könyvtárba beérkezett ajándékokat. Szerzők ajándékai: Léderer Ábrahámtól »A jelképzés mint függelék minden neveléstanhoz«; Hencz Antaltól »Tanulmány a földrengés okairól« és Bosányi Endrétől »Ausztria és a magyar szeszipar«. — Köszönettel vétetnek.

A titkár mélyen elszomorodva jelenti, hogy az utolsó választmányi ülés óta négy rendes tag haláláról értesült. Elhunyt Dr. Ági István orvos, Csákváron, ifj. Károlyi Sándor iparos, Makón, Dr. Kovács Dániel orvos, Hadházon és Dr. Mayer Ágoston orvos, Nagyváradon. — Szomorú tudomásul szolgál.

Kilépésöket bejelentették 93-an. — Tudomásul van.

A jegyző felolvassa az új tagokul ajánlottakat: Dr. Adler Nándor kórházi segédorvos Budapest, (ajánló Mohr M.); Ambrózy Béla, kir. mérnök Ujvidék, (Lengyel I.); Sikabonyi Angyal Pál tan. Pécs, (Dóry D.); Dr. Bäcker József orvos Budapest, (Mayer A.); Baliga Aurél m. k. okl. fémkohász Kőrmöcsbánya, (Geöcze I.); Balog Miksa gyógyszerész Temesvár, (Csurgay K.); Dr. Barabics Sándor körorvos Közép-Iszkáz, (Keller P.); Dr. Barakonyi Sándor orvos Budapest, (Mayer Á.); Lénárd-daróczi Bárdoss Lajos m. k. okl. fémkohász Besztercebánya (Geöcze I.); Bartus Adolf kir. mérnök Ujvidék, (Lengyel I.); Baumöhl Henrik rajzoló Budapest, (Pollag O.); Berger Ignác építész mérnök Tövis, (Boér J.); Bessenyei József jegyző Nagy-Perkáta, (Keller K.); Dr. Brósz László ügyvéd Kassa, (Mágócsy-Dietz S.); Császár Ferencz városi állatorvos Deés, (Köblös L.); Dezső Lajos tornatanár Kecskemét, (Slappinger J.); Dr. Doktor Sándor orvos Budapest, (Mayer Á.); Elsner József műszaki gyakornok Budapest, (Pollag O.); Faix Béla m. k. honvédhadnagy Léva, (Rozs I.); Fodor László tanítójelölt Baja, (Nagel S.) Follinus Árpád m. tisztviselő Szegzárd, (Stancsics B.); Ifj. Fülöpp György magánzó Szászváros, (Semsey E.); Grosz József osztálymérnök Hatvan, (Szilasi J.); Hárs Péter urad. tisztartó P.-Kajmád, (Pleszky A.); Hegedüs Miklós kir. mérnök Budapest, (Sziberth A.); Herendy Dezső tanító Mosgó (Somogy), (Stölczer B.); Herman Antal gazdatiszt Nyir-Adony, (Major S.); Hermann A. Árpád m. k. bányagyakornok Selmeczbánya, (Geöcze I.); Horváth Boldizsár tanítójelölt Baja, (Nagel S.); Horváth Jeromos cist.-r. áldozár s tanár Baja, (Székely K.); Iklody Győző lap-szerkesztő Budapest, (Kontur B.); Jakabovits Imre gyógyszerész Deés, (Köblös L.); Báró Jeszenszky István M.-Óvár, (Szilassy

Z.); Z. Kiss Sándor ev. ref. lelkész Retteg, (Köblös L.); Koch József ev. lelkész Kis-Kér, (Schmidt O.); Kohányi Gyula tanárjelölt Budapest, (Lengyel S.); Koller Gyula urad. gyakornok Gyulavári, (Lengyel I.); Kozma István m. k. okl. fémkohász Selmezbánya, (Geöcze I.); Krób Pál jegyző Kis-Kér, (Schmidt O.); Leber Ignáz magánzó Budapest, (Küttel K.); Lengyel Bálint irodatiszt Budapest, (Lengyel I.); Lukács Ferencz m. k. pénzügyőri szemlésez Budapest, (Gödry J.); Mathiász József igazg. tanító Nagymihály, (Horváth G.); Muzsnai Ferencz m. k. bányagyakornok Rézbánya, (Kondor S.); Muzsnay Géza m. k. erdészjelölt Budapest, (Mágócsy-Dietz S.); Nedeczky Rezső m. k. honvédhadnagy Trencsén, (Ivánka I.); Némethy János m. k. posta- és távirótiszt Budapest, (Nicolits L.); Dr. Olexy Viktor cs. és kir. ezredorvos Budapest, (Mayer Á.); Ondrus Cyrill urad. ellenőr Gyulavári, (Lengyel I.); Osterlamm Ernő urad. erdőgyakornok Gyulavári, (Lengyel I.); Pap István ev. ref. lelkész Sáros-Magyar-Berkesz, (Geöcze I.); Papp János m. k. adótárnok Naszód, (Semsey E.); Pettenkoffer Sándor urad. gazd. segéd Csákvár, (Lengyel I.); Rajla Péter gazdatiszt Pusztá-Kerekhalom, (Major S.); Ráth Gyula állomási hivatalnok Orsova, (Ifj. Just F.);

Rettegi Sándor m. k. pénzügyőri szemlésez Budapest, (Gödry J.); Dr. Richtmann Mór orvos Nagy-Kikinda, (Stolz A.); Ryll Viktor m. k. erdészeti műszaki díjnok Német-Palánka, (Földes J.); Safáry János urad. ellenőr Gyulavári, (Lengyel I.); Sántha Sándor tanító Csorvás (Gremesperger F.); Scheiber Mihály okl. mérnök Rozsnyó, (Lengyel I.); Schuhmacher György tanító-jelölt Baja, (Nagel S.); Sipos János kereskedő Makó-Ujváros, (Ifj. Sajtó M.); Sólcz Miksa erdőgondnok Rimabrezó, (Áronffy E.); Söpkéz Sándor elektrotechnikus Budapest, (Lengyel I.); Ifj. Szirbik Ferencz gyáros Makó, (Ifj. Sajtó M.); Szekfü Lajos m. k. pénzügyőri szemlésez Hatvan, (Gödry J.); Szelényi Gizella tanító úrhölgy Budapest, (Küttel K.); Takács Ádám m. árvászéki elnök Veszprém, (Günther A.); Takácsy Géza m. árvászéki ülnök Győr, (Stelczér I.); Topalovich János tanító-jelölt Baja, (Nagel S.); Trebits Gyula vasúti hivatalnok-Orsova, (Ifj. Just F.); Velinszky Ferencz tanító Nagy-Györgyszálláspuszta, (Dombay J.); Volanszky Ferencz polgármester Újbánya, (Kónya J.); Voyta Adolf építész Pápa, (Staub M.); a kik mind a 76-an megválasztottak; velők a tagok létszáma 7173 lett, közöttük 175 alapító tag és 143 hölgy van.

KÖZGYÜLÉS.

1891 jan. 21-ikén.

Elnök: SZILY KÁLMÁN.

I.

Az elnök üdvözlí a Társulat jelenlevő tagjait s a közgyűlést megnyitja.

Bemutatja a közgyűlés napirendjét és a mult évi közgyűlés hitelesített jegyzőkönyvét, s a mai gyűlés jegyzőkönyvének hitelesítésére Bernáth József, Csapodi István és Lendl Adolf urakat kéri fel.

A napirend értelmében a választmányi tagok választása következik.

Lengyel Béla első titkár jelentést téve a legrégebben megválasztott választmányi tagok visszalépéséről, valamint arról, hogy Stoczek József halálával s Török Aurél lemondásával is megürült a választmányban egy-egy hely: a választmány részéről előterjeszti, hogy a választmány az alapszabályok értelmében e tagok helyére két-két szakfőfűt ajánl, megjegyezvén, hogy minden szavazónak jogában áll az ajánlatokon kívül másokra is szavazni.

A közgyűlés ez előterjesztést tudomásul vevén, az elnök a szavazatszedő bizottságba Dékány Rafael elnöklete alatt Kocsis János és Ráth László urakat kéri fel.

Az elnök erre a közgyűlést a szavazatok beadásának idejére felfüggeszti.

A szavazatok beadása után az elnök újra megnyitja az ülést. A napirend szerint a tisztí jelentések következnek.

II.

TITKÁRI JELENTÉS.

— Lengyel Bélától. —

Tisztelt Közgyűlés!

Mióta szerencsém volt a t. Közgyűlés előtt megjelenhetni és jelentésemet előterjeszténi, ismét egy év forgott le Társulatunk életéből. Milyen hosszú idő egy év és mégis milyen rövid, ha mindazoknak a feladatoknak meg akarunk felelni, a melyeknek megoldását magunk elé tűztük! De ha az egyes ember életében egy év számot tevő idő is, aránylag csak rövid idő ez a társulatok életében, mert hiszen ezeknek, ha helyes alapokon működnek, századokig kell élniök.

Az utóbb lefolyt évek, bár az kis időszak, annyiban mégis nagyobb jelentősé-

get tulajdonítok, mert az 1890-iki évvel Társulatunk fenállásának 49-ik évét töltötte be és ezzel eljutott félszázados fennállásának küszöbére.

A közgyűlés folyamán lesz szerencsém arra nézve előterjesztést tenni, hogy a választmány milyen módon véli Társulatunk 50 éves fennállását megünnepelni.

Társulatunk mult évi működéséről a következőkben van szerencsém jelentésemet előterjeszteni.

Választmányunk a lefolyt évben 8 rendes ülést tartott, a melyeken nagyobbára a folyó ügyek elintézésével foglalkozott. Már a mult közgyűlésen volt szerencsém jelenteni, hogy a vallás- és közoktatási miniszter úr Társulatunkat kérte fel az 1891-ben tartandó nemzetközi ornithológiai kongresszus előmunkálatainak megindítására. A lefolyt évben Társulatunk e felhívásnak megfelelt. A választmányunktól ez ügyben kiküldött bizottság elnöke, Dr. Entz Géza, már az 1890 február 19-ikén tartott választmányi ülésen bejelentette, hogy a nemzetközi ornithológiai kongresszust előkészítő bizottság megalakult s a kongresszust megelőző szükséges munkálatok programját s annak miként leendő végrehajtását megállapította.

A választmány intézkedései közül fel kell még említenem a következőt. Társulatunk tagjainak száma az utóbbi évben örvéndetesen megszaporodott s jelenleg a 7000-et meghaladja. Ilyen nagy és tekintélyes társulat adminisztrációja könnyen érthetőleg temérdek munkával jár; a tagdíjak beszedése és nyilvántartása, a nyomtatványok pontos szétküldése, a lakásváltások nyilvántartása, a levelezés stb. mindmegannyi adminisztratív teendő, a melyek közül egy is sok és fáradtságos munkát kíván, hogy a munka pontosan és kellő időre teljesítve legyen. Társulatunk adminisztrációja sok oldalúsága mellett is kifogástalan s e tekintetben soha panasz nem merült fel. Az elismerés ezért kizárólag a Társulat irodaigazgatóját illeti meg, a ki a lefolyt évben kitartó munkássága és buzgalma mellett is kénytelen volt gyakran a napot az éjszakával megtoldani, hogy a követelményeknek megfelelhessen. Ezt a munkával való túlterhelést méltányolva, továbbá azt, hogy az irodaigazgatónak esetleg hosszabb ideig tartó akadályoztatása esetében az adminisztratív ügyek elintézésében késedelem állhatna be: a választmány elnökünk indítványára elhatározta, hogy 1890 szeptembertől kezdve az irodaigazgató mellé 600 ft évi fizetéssel egy irodatisztet nevez ki.

A lefolyt évben 6 *szakülésünk* volt, a melyeken 10 előadó 14 tárgyról értekezett és pedig:

1. Ó n o d i A d o l f »Szaglő érzékünk-ről«.

2. Klupathy Jenő a) »Az elektromágnesek távolbahatásáról«. b) »Jedlik Ányos egy dinamogépéről«.

3. Ilosvay Lajos a) »Láng le-
hűtése közben képződik-e ozon?«. b) »A hőmérséklet hatása az égés melléktermékeire«.

4. Nuricsán József »A Faraday-féle törvényről«.

5. Konkoly Miklós »A régibb és újabb írógépekről«.

6. Kövesligethy Radó a) »A színekelemzésről«. b) »Új szempontok a fizikai asztronómiában«.

7. Schuller Alajos »Előadási kísérletek«.

8. Borbás Vincze »A növények vándorlása s Budapest flórájának vendégei«.

9. Herman Ottó »Hell Miksa norvégiai útjáról«.

10. Schiberszky Károly »A növények vándorlásának okairól«.

Ha szaküléseink tárgysorozatán végig tekintünk, szembe tűnik, hogy két-három előadás kivételével az előterjesztések olyanok voltak, a melyek eredeti búvárlatokon alapulnak. Ez nagyon örvéndetes dolog, mert azt bizonyítja, hogy munkatársaink a tudományos búvárlatokkal önállóan is foglalkoznak és ezzel egyszerűsödik bizonyítja azt is, hogy ma már nagyobb mértékben megvanak az eszközök és az alkalom önálló tudományos búvárlatokra, mint voltak hajdan. Ha azonban egybevetjük a mi — és itt nem csupán a Természettudományi Társulatot értem — eredményeinket a külföldével, el kell ismernünk, hogy az utóbbi években felmutatható haladás mellett sem vetekedhetünk a külfölddel. Nagyon is messze vezetne, ha ennek okát taglalni megkísérlelném; fejtegetnem kellene a mi társadalmi viszonyainkat; összehasonlítani a mi tudósaink állásából folyó teendőket a külföldiekével, a mikor kiderülne, hogy azok mennyivel több időt szentelhetnek szaktudományuk művelésére mint a mieink; egybe kellene vetni a tudományos czélokra szánt pénzösszegeket, a miből meglátnánk, hogy az a mit mi áldozunk, milyen csekélység ahhoz képest, a mit kint ilyen czéla fordítanak. Mindezeknek bonczolgatásába nem bocsátkozom, csupán a tényt akarom konstatálni, hogy a tudományos búvárkodás nálunk nem érte és nem is érhetne el azt a magas fokot, mint külföldön; hogy még ma is reá vagyunk utalva a külföld tudományos vívmányaira; még ma is az szolgáltató nagyobbára az alapot, a melyen mi építhetünk.

Nem tartom tehát fölöslegesnek, hogy szaküléseinken saját önállóan elért eredményeink mellett a külföld tudományos vívmányával is behatóbban foglalkozzunk s azokat nem csak szaküléseinken, hanem az e czélt is szolgáló egyik folyóiratunkban, a

Pótfüzetekben ismertessük. Igaz, hogy ezt bizonyos mértékben és irányban eddig is tettük; nem mulasztottuk el, hogy Közlönyünkben vagy a Pótfüzetekben a külföld hírneves embereinek fölfedezését vagy közérdekű irodalmi termékeit megismertessük, ha azok olyan téren mozogtak, hogy nem csupán a szakember, hanem mások érdeklődését is felkölthették; szóval: ha tárgyuknál fogva népszerű modorban is feldolgozhatók voltak; de ez nem elég. Szakembereinknek szükségök van arra, hogy a külföld jelesebb szakszerű dolgozatait megismerjék; de jelenleg honnan merítsék ezt az ismertetést? Nem szölok azokról a kevesekről, a kik a német, francia, angol nyelvbirtokában vannak és itt a központban tartózkodnak; ezek részint a nyilvános, részint intézeti vagy magánkönyvtárak útján könnyen tudomást szerezhetnek szaktudományuk haladásáról; de hogyan és honnan szerezzék meg azok, a kik vagy nyelvismeret hiányában, vagy — a vidéken lakók — könyvtárak hiányában el vannak zárva a forrásoktól. Ha a nemzetközi tudományos szakirodalomban helyet akarunk foglalni, akkor nem csak az fontos, hogy tudományos eredményeinket idegen nyelven leírva juttassuk a külföld elé, hanem ennél talán még fontosabb az, hogy szakembereinkkel szaktudományuk haladását anyanyelvünkön ismertethessük meg.

Érzik ennek a szükségét sokan, a mit az bizonyít, hogy megkísérlettek társaságokat alakítani — s időnként újra felmerül az eszme — a melyeknek célja az lenne, hogy a szakfolyóiratokban megjelenő fontosabb értekezések megismertessenek és discussió tárgyává tétessenek. Ilyen célból alakult volt meg a kemikusok társasága, a mely rövid fennállás után megszűnt; ilyen a matematikusok és fizikusok társasága, a mely a régi alakjában most is fennáll; ha nem tévedek, ilyenre tervezték a botanikus társaságot, de ez létre sem jött. Az ilyen társas összejövetelek azokra, a kik benne részt vehetnek, nagyon hasznosak. de kihatásuk csak akkor lenne, ha kivétközve a zártkörűségből, folyóirat útján érintkeznének olyan tagjaikkal is, a kik az összejöveteleken részt nem vehetnek. Voltak már olyan folyóiratok, a melyek feladatul tűzték, hogy annak a szaktudománynak fontosabb mozzanatait fogják ismertetni, a melynek szolgálatába szegődtek; de e folyóiratok támogatás hiányában megszűntek.

És vajjon miért nem részesültek a kellő támogatásban? Korántsem azért, mintha a tudományszeretet és az előretörekvés hiányának, hanem azért, mert sokkal kevesebben vagyunk semhogy sokféle tudományos vállalatot tudnánk szolgálni. Kis számunknál fogva, nézetem szerint, nem arra kell töre-

kednünk, hogy mennél több specziális irányú tudományos társaságot és ezzel kapcsolatban folyóiratot alapítsunk, mert ez a meglévő erők szétforgácsolására vezet, a minek következményeit nem kell ecsetelnem. He-lyesebbnek és célravezetőbbnek tartanám, ha egy szilárd központ körül csoportosulva, törekednénk a fent vázolt hiányok pótlására, mert meggyőződésem szerint biztosabban jutunk el a kitűzött célhoz, ha annak elérését egy úton haladva egyesült erővel kísértjük meg. Ilyen központnak tartom én Társulatunkat, a melynek keretében található módot arra, hogy a fontos értekezések megismertessenek és discussió tárgyává tétessenek. Ajánlom az itt felhozottakat tagtársaink figyelmébe. Meg vagyok győződve, hogy sem a t. Közgyűlés, sem pedig választmányunk nem gördítenének akadályt az olyan törekvések elé, a melyek a tudományosságot fejleszteni és öregbíteni célozzák.

Népszerű természettudományi előadásainkra áttérve, Társulatunk nevében mindenek előtt Dr. Entz Géza műegyetemi tanár úrnak mondok köszönetet fáradozásáért. Ő 8 előadásban ismertette az állati életnek olyan oldalait, a melyek a laikusban is a legnagyobb érdeklődést keltik; meg is látszott ez az előadó-termen, a mely mindvégig telve volt figyelmes hallgatósággal.

Köszönettel tartozunk Gothard Jenő tagtársunknak is, a ki négy estélyen a fotografia haladásáról és tudományos alkalmazásáról szöolt. Előadásainak, a melyeket számos mutatóvánnyal és kísérlettel illusztrált, épen olyan díszes és figyelmes hallgatósága volt mint az állattani előadásoknak. A népszerű estélyek őszi programja a lefolyt évben nem ölt megvalósítható, mert a bejelentett és már napirendre tűzött előadások közül, a váratlanul közbejött akadályok miatt, több nem volt megtartható. Mind a mellett három estélyt rendeztünk, a melyek kettején Lendl Adolf »Az állatok tarkázatáról« értekezett, a harmadikon pedig nekem volt szerencsém a phosphorról előadást tartani.

Az idén tartandó sorozatos előadásokra sikerült Krenner József Sándor műegyetemi tanár, és a nemzeti múzeum ásványgyűjteményének őret megnyernünk. Köztudomású, hogy múzeumunk ásványgyűjteménye világhírű s ezt első sorban Semsey Andor úr páratlan áldozatkészségének, de egyszersmind a gyűjtemény szakavatott őreinek is köszönhetjük. Az egyik nem kímélte a költséget, a másik nem a fáradságot, hogy e gyűjteményt magas színvonalra emeljék. Az ásványtanból tartandó sorozatos előadásokon módunkban lesz a gyűjtemény kincseivel megismerkednünk s természettudományi ismereteinket bővítenünk. Ekkor fogjuk csak igazán méltá-

nyolhatni az érdemeket, a melyeket e gyűjtemény Mecenása és gondozója hazai tudományosságunk körül szerzett.

Az ásványtani sorozatos előadásokat egy kisebb ciklus előzi meg. S ö p k é z S á n d o r, az elektrotechnika terén máris európai hírnevű Ganz-féle gyár egyik szakavatott mérnöke volt szíves vállalkozni, hogy kísérletekkel illusztrált négy előadásban megismertet bennünket az elektrotechnika vívmányaival. Tagtársaink kétség kívül szívesen veszik, ha a napról-napra nagyobb tért hódító elektromosság technikai alkalmazásáról tájékoztatást kapnak.

A »Természettudományi Közöny«-ről nem jelenthetek fontos újságokat. Közönyünk irányá és tartalma ismeretes lévén t. Tagtársaink előtt, erről itt fölösleges volna részletesebben szólnom; de mégis ki kell emelnem, hogy a lefolyt év kezdetétől fogva Közönyünket egy új rovattal bővítettük, »A csillagos ég«-gel, melyben a bolygók állásáról, az égen látható vagy bekövetkezendő tűneményekről, a Nap ephe-meriséről, keltéről, nyugtáról stb. adunk tájékoztatást.

A Közönyre vonatkozó statisztikai adatok közül megemlítem, hogy 1889-ben a Közöny 40 íven 115 rajzzal jelent meg s kerekszámban 7000 példányban küldtük szét. 1890-ben 42 íven 108 ábrával 7400 példányban ment szét.

A Pótfüzetek a lefolyt évben is igyekeztek annak a feladatnak megfelelni, a melyre vállalkoztak. Be kell azonban vallanunk, hogy a Pótfüzetekben rendelkezésünkre álló tərből nem fordíthattunk a külföldi tudományos közlemények ismertetésére annyit, a mennyit óhajtanék lett volna. Ennek oka abban található, hogy saját tagtársaink számos önálló értekezését közöltük, a melyek természetöknél fogva terjedelmesebbek voltak s így sok tért foglaltak el. Nem tévesztjük azonban szem elől az eredetileg kitűzött czélt s ha a lefolyt évben némileg kivételt kellett tennünk, ebből nem kell azt következtetni mintha a Pótfüzetek az eredeti programtól lényegesen eltérni akarnának. Két folyóiratunk van: a Közöny és a Pótfüzetek; az utóbbi — mint a neve is mutatja — az előbbit egészíti ki, tehát annak tulajdonképen kibővítése. Mind a kettő a tudományos ismeretek terjesztésének szolgálatában áll; de az egyik kizárólagosan a népszerű irányt követi, a másik pedig e mellett szakszerű irányban is működik. Társulatunk, nézetem szerint, hivatva van arra, hogy mind a két irányt és pedig egymástól függetlenül művelje. Kell lenni kizárólag népszerű irányú folyóiratunknak; ennek kell magába foglalni mindazt, a mi a természettudományi ismeretek népszerű modorban való terjesztését czélozza; kell lenni

továbbá szakszerű folyóiratunknak, a mely különösen a külföldi szakszerű értekezések ismertetésének tért adjon és a mennyiben alkalom nyílik — mert hiszen erre első sorban a magy. tud. Akadémia van hivatva — önálló eredeti dolgokat is közöljön. Hogy miként lenne ez megvalósítható, annak részletezésébe nem bocsátkozom; de kiemelem azt, hogy ez kapcsolatban áll azzal, a mit a szaküleseinkről volt szerencsém előadni. A megvalósítás nem csupán fölem, hanem főleg t. Tagtársaimtól függ s ha ők a kérdésben velem egyetértenek, akkor a nehézségek leküzdhetőek lesznek.

A Pótfüzetek 1890-iki évfolyama 12 ívet, 70 ábrát tartalmaz; előfizetőinek száma 3400.

Könyvkiadó Vállalatunk VI. ciklusában, mint méltóztatnak tudni, boldogult R u d o l f trónörökös munkája »Tizenöt nap a Dunán« megjelent. E műnek egy-egy díszkötésű példányát legkegyelmesebb arunknak, ő cs. és apostoli kir. Felségének azon legalázatosabb kérelemmel terjesztettük fel: méltóztatassék azt magánkönyvtára részére legkegyelmesebben elfogadni. Hasonló kérelmet intéztünk Ő cs. és kir. Felségéhez, legkegyelmesebb asszonyunkhoz, a fenséges özv. trónörökösnéhez s a cs. és kir. ház több fenséges tagjához. Kérelmünk mindenütt meghallgatott s a munkát az uralkodó-ház tagjai szívesen fogadták.

Könyvkiadó Vállalatunk VII. ciklusa megindult. Mult évi jelentéseben hangsúlyoztam azt, hogy mennyire kívánatos lenne, ha népszerű irányú Könyvkiadó Vállalatunkban mennél több eredeti művet adhatnánk ki. Örömmel jelenthetem, hogy a VII. ciklus eredeti művek kiadásával volt megindítható. Eddig megjelentek:

1. »A drágakövek«, S c h m i d t S á n d o r-tól, két kötetben, 47 íven 53 ábrával.
2. »A fotográfia«, G o t h a r d J e n ő-től, 12 íven 40 ábrával.

Sajtó alatt van s rövid idő múlva megjelenik »A physika újabbkori története« című műnek első kötete, H e l l e r Á g o s t-tól. E munkát a szerző a M. Tud. Akadémia megbizásából írta, s Társulatunk a M. Tud. Akadémiától vette át kiadás végett olyformán, hogy az írói díjat az Akadémia, a kiadás költségeit pedig Társulatunk fedezi.

Készülőfélben van H e r m a n O t t ó tagtársunk »Norvégiai útjának« leírása. Az érdekes útirajz számos képpel illusztrálva fog megjelenni.

Sajtó alá készen van »Egy hegység története«, E. R e c l u s-tól G e ö c z e S a r o l t a fordításában. A mű szerzőjének neve eléggé ismeretes olvasóink előtt s e név biztosítja azt, hogy a fent említett műnek fordítását előfizetőink örömmel fogadják.

Megszereztük »Vom Nordpol zum Aequator« című munkának fordítási jogát,

a mely mű magában foglalja B r e h m népszerű előadását számos képpel és műmelléklettel. A mű fordítását P a s z l a v s z k y J ó z s e f titkártársam vállalta magára s e munka is rövid idő múlva nyomdába kerül. A szerző neve ismeretes a magyar közönség előtt, még azokról az élvezetes előadásokról, a melyeket néhány év előtt itt Budapesten tartott.

Úgy az előbb említett »Egy hegység története« mint az »Északi sarktól az egyenlítőig« díszes kiállításban fog megjelenni s ezzel eleget teszünk a több oldalról hangoztatott kívánságnak, hogy Társulatunk ne hagyjon fel egészen a díszesebb munkák kiadásával.

A mult években tartott sorozatos előadások kéziratai is készülöben vannak s remélhetjük, hogy ezek közül az előadások közül is egy-kettő még a jelen évben sajtó alá kerül. A vállalatnak 1462 aláírója van.

Az országos segély költségén készült két munka: »A fizikai zsebkönyv« C z ó g l e r A l a j o s -tól és »A magyarországi tücskök természetrajza«. A fizikai zsebkönyvvel, mely rövid időn elhagyja a sajtót, bizonyára szolgálatot teszünk a fizika művelőinek, a kik a kis műben a legfontosabb fizikai adatokat együtt fogják találni. A másik, »A magyarországi tücskök természetrajza« P u n g u r G y u l á -tól, szintén sajtó alatt van.

A múlt évi közgyűlés az országos érdeklő kutatások köréből az országos segélyből 1000 frtot tűzött ki ásványtani (földtani) munkára. A pályázat szokott módon kibírdettétvén, a záros határidőig hat ajánkozás érkezett be, melyek az ásvány- és földtani bizottságnak véleményes jelentéstétel végett kiadattak. A bizottság indokolt véleményes jelentése Közölnyünk juniusi füzetében egész terjedelmében közöltetett. A választmány e jelentés alapján K o c s i s J á n o s -t »A Bükkhegység ó-harmadkori lerakódásainak geológiai és palaeontológiai leírása«-val, S z á d e c k y G y u l á -t pedig »A zemplén-megyei Szigethegység geológiai és közzettani részletes tanulmányozása«-val bizta meg.

Az országos segély pénztári állása megengedi, hogy ez évben is adhassunk újabb megbízást. Erről a közgyűlés folyamán lesz szerencsém jelentést tenni.

Társulatunk mult évi munkásságát változván, áttérek tagtársaink létszámának fel-tüntetésére. A mult évi közgyűlésen 6989 tagunk, közöttük 168 alapító és örökítő tag és 139 hölgy volt. A mult közgyűlés óta megválasztottak 547-en, meghaltak 103-an, kiléptek 260-an, s így a tagok létszáma jelenleg 7173, közöttük 175 alapító és örökítő tag, és 143 hölgy.

A lefolyt évben alapítványokat tettek:	
Gróf Erdődy György.....	200 frttal
Forster Gyula.....	100 »
† Gróf Károlyi Gyula.....	200 »
Lányi Gyula.....	200 »
Lendl Adolf értékpapírban.....	100 »
Gróf Zselénsky Róbert.....	100 »
Budapesti ref. főgimnáziumi ifjú-ság önképző társulata a régebbi 100 frthoz ismét.....	100 »

Ezen kívül elhunyt tagtársaink közül bold. B e n e R u d o l f 900 frtot hagyományozott régebbi 100 frt alapítványához, bold. T h a n S á n d o r pedig egy darab 500 frtos papíráradék-kötvényt hagyományozásával örökítette meg nevét Társulatunk alapító tagjai sorában.

A felsorolt adatokból méltóztatnak látni, hogy még mindig nem jutottunk abba a helyzetbe, hogy Közölnyünk havonként kétszer jelenhessék meg. Ezt csak akkor tehetnők meg, ha Társulatunk legalább 8000 fizető tagot számlálna. Tagtársainkhoz ez ügyben két év előtt felhívat intéztünk, kérvén őket, hogy mindenki legalább egy tagot ajánljon megválasztás végett. Felhívásunkat tagtársaink tekintélyes része figyelmére méltatta s 1841 új tag lépett Társulatunkba. Ez tette lehetővé, hogy Közölnyünk — bár még mindig havi folyóirat — nem úgy mint az előtt $2\frac{1}{2}$ íven, hanem havonként $3\frac{1}{2}$ íven jelenik meg. En hiszem és remélem, hogy tisztelt tagtársaink, különösen azok, a kik szétküldött felhívásunkat akkorában figyelembe nem vették, hallva, illetőleg olvasva titkári jelentésemet, nem fognak késmi felhívásunknak eleget tenni s az ő buzgolkodásuk révén Társulatunk félszázados fennállásának utolsó évében tagjaink létszáma eléri a 8000-et s a második félszázad első évében Közölnyünk havonként kétszer fog megjelenni.

Az 1890-iki évben a halál ismét súlyos veszteségeket okozott. Elhunyt idősebb Dr. W á g n e r D á n i e l Budapesten, a ki Társulatunknak 1841, azaz alapítása óta volt tagja.

Gyászba borította a magyar tudományos világot 1890 május 11-ike; e napon ragadta el a halál S t o c z e k J ó z s e f -et. A titkári jelentés kerete sokkal szerényebb, sem hogy abban a magyar tudományosság ilyen oszlopának kidőltével okozott veszteség nagyságát csak megközelítőleg is ecsetelni lehetne.

S t o c z e k J ó z s e f 1852-ben lett Társulatunk tagja; 1853-ban választmányi taggá lett s e tisztelet haláláig viselte. 1865 januárius 11-ikén Társulatunk elnökévé választotta s ilyen minőségben Társulatunk ügyeit erős, de egyszerűs mind tapintatos kézzel 1872-ig vezette. 1873-ban tiszteleti taggá választott. E számok a fávolságmutatók azon a pályán, a melyet a megboldogult

Társulatunkban megtett; de e számok csak időközöket jeleznek s nem sejtetik velünk a munkásságot, a melyet a megboldogult Társulatunk érdekében és javára kifejtett. Legszébb buvárlatait e társulat körében terjesztette elő s midőn 1865-ben elnökké lett, az akkori titkár, jelenlegi tisztelt elnökünk buzgalmától és fíradhatatlan munkásságától támogatva, megindította Társulatunk újjászervezését. A mondott időpont előtt Társulatunk igen kedvezőtlen viszonyok között volt; nem azért mintha élén nem eléggé munkás és lelkes férfiak állottak volna, hanem azért, mivel az irány, a melyben a Társulat tevékenységet akart kifejteni, nem volt helyesen megválasztva. Az irány jellemzésére röviden csak annyit említek meg, hogy Társulatunk olyan úton akart haladni, a melyet a tud. Akadémia van hivatva megtenni. Ehez járultak a kedvezőtlen politikai viszonyok, a melyek hazánkat és vele együtt Társulatunkat is sanyargatták. A politikai viszonyoknak reánk nézve kedvező fordulattal Társulatunk akkori vezérférfinai elérkeztek látták az időt, hogy Társulatunk tevékenységét helyesebb irányba tereljék és ennek megfelelőleg újra szervezzék. Kitéjték a célt, a mely felé törekéni kell: a természetudományok népszerűsítését és az ismeretek terjesztését. A reform keresztülvitele fényesen sikerült s az érdem a többek közt Stoczek Józsefet és Szily Kálmánt illeti meg; a nagy munkából mind a kettőnek kijutott az orozslánrészt. A titkár, előrelátó, megfontoló tapintatos eljárásában az elnök szilárd és biztos keze támogatta. Lehet-e csodálnunk, hogy a mű olyan jól sikerült!

Stoczek József elnöki tisztéről lemondván, nem szünt meg azon túl sem Társulatunkat támogatni. Tevékeny részt vett szaküléseinken és népszerű estélyeinken. A kik őt előadni hallották, elragadtatással beszéltek előadásáról s megcsodálták azt a tehetségét, hogy egyszerű, keresetlen, szavakkal, a melyeket rövid mondatokká fűzött egybe, a bonyolult kérdéseket is milyen világosan, érthetően és a mellett vonzóan tudta fejtegetni. Előadása nem volt keresett; visszatükröződött benne egyénisége. Emberileg szólva, ő tökéletes volt: komoly és alapos tudós, jó hazafi, a ki minden erejét hazája művelődésének előmozdítására fordította; őszinte és egyenes, hiúságtól mentes, a ki ott és olyan téren, a hova őt a bizalom szólította, akkor és úgy végezte munkáját a mint az legjobb meggyőződésének megfelelt. Ő nem hárított el magáról olyan munkát soha, a mellyel a közjónak szolgálhatott. Hogy milyen teher nyugodott az ő vállain, abból látszik leginkább, hogy halála után a reá bizott adminisztratív teendőkkel több egyént kellett megbizni, pedig Stoczek József, a mellett, hogy e teendőket egyedül

végezte, talált időt tudományos foglalkozásra is; mint tanár előadásait mindig megtartotta s ha csak betegség nem gátolta, azokból egyet el nem mulasztott.

Stoczek József a magára vállalt munkákkal hátrálékban soha sem maradt, a mit egyebek között rendkívüli kötelesség-érzetének s részéről a fennálló intézmények tiszteletben tartásának kell tulajdonítani. Pontosságát az jellemzi legjobban, hogy roppant elfoglaltsága mellett is választmányi üléseinken mindig résztvett; e kötelességét is pontosan kívánta teljesíteni s teljesítette is mindaddig, míg abban betegsége meg nem gátolta.

Benne hazai tudományosságunk egyik úttörőjét és oszlopát veszttette el, Társulatunk pedig egyik legtisztéletreméltóbb, kimagasló alakját. Legyen ő példányképünk s emlékkét őrizzük meg kegyelettel.

Nemsokára követte Stoczek Józsefet Dapsy László, a még élete delén lévő buzgó tanár és tudós, a ki ott fejtette ki legnagyobb tevékenységét, a hol annak szükségét látta. 1867-ben Társulatunk tagjává lett és akkor a Társulat érdekében intenzíve munkálkodott. A hetvenes években választmányi tagga választatott. Számos közlemény jelent meg tőle; de a legmaradandóbb emléket azzal állította magának, hogy népszerű természetudományi Könyvkiadó Vállalatunk megindítását javasolta. Ő nem volt az az ember, a ki indítványát megtévén, távolról nézve, hogy mások miként valószínűleg azt meg; ő maga is közreműködött abban, hogy a becses idegen munkák minél előbb megjelenhessenek magyar fordításban. Magára vállalta Darwin korszakot alkotó munkájának magyarra való fordítását és e feladatnak derekasan megfelelt. Az utóbbi években Társulatunkban nem működött, talán azért, mert látta, hogy a Társulat mennyire megerősödött. Ő nem csupán természetudományi, hanem gazdasági és társadalmi téren is munkálkodott; széles körű ismereteinél fogva látta a hézagokat, a melyek betöltendők voltak, s a vágy, hazájának szolgálni, majd egyik majd másik irányba terelte munkásságát.

Még nem némult el fájdalomunk, mikor a telegráf meghozta a hírt, hogy Schenzl Guidó admonti apát meghalt. Schenzl Guidó idegen föld szülőtte volt, de azért egészen a mienknek mondhatjuk őtet.

Alkotmányunk helyreállításá előtt neveztek ki a budai gimnáziumba tanárnak a később a budai főreálisiskola igazgatója lett. Itt kezdette meg munkálkodását, a mely hazánk művelődéstörténetében maradandó emléket hagyott. Hazánk meteorológiai és földmágnességi viszonyainak tanulmányozásával foglalkozott s mikor alkotmányunk helyreállításá után a meteorológiai és földmágnességi

ségi intézet felállított, az intézet igazgató-sával ötöt bízták meg. Schenzl ekkor egész erejét kedvencz tanulmányának szentelte; számos megfigyelő állomást szervezett az országban s az ezekről beérkezett adatokat szorgalmasan gyűjtötte és feldolgozta. Sok évi tanulmányának eredményét »Adalékok a magyar koronához tartozó országok földmágnességi viszonyainak ismeretéhez« című munkában tette közre, a melyet Társulatunk megbízásából írt. Helyesen mondja H e l l e r tagtársunk S c h e n z l-ről írt megemlékezésében, hogy a ki jövőben Magyarország meteorológiai viszonyairól akar írni, munkájának első lapján S c h e n z l nevét kell megemlítenie. Magyarország tudományos meteorológiája S c h e n z l-lel kezdődik.

A boldogult mint választmányi tag tevékeny részt vett az ügyek elintézésében; ritkán szólalt fel, de készségesen megfelelt a választmány megbízásainak. Rendtársainak benne összepontosult bizalma elszólította körünkől, de új méltóságát nem sokáig viselhette. A kik őt új otthonában meglátogatták, azokat szívesen fogadta s mindannyiszor szeretettel emlékezett meg hazánkról, mint a mely neki is oly hosszú időn át kedves otthona volt.

A felsoroltakon kívül még 99-et vesztettünk el tagtársaink közül. Nincs közöttük egy sem, a kinek elvesztését ne fájlanánk.

Leróva halottaink iránt kegyeletes megemlékezésünket, térjünk Társulatunk anyagi dolgaira.

A vagyoni állapotról a pénztári jelentés ad részletes felvilágosítást. Itt elegendő azt kiemelni, hogy a forgó tőke bevétele volt 39,583 frt 19 kr., kiadása 33,924 frt 82 kr., tehát a lefolyt évi pénztári maradvány 5658 frt 37 kr.

Könyvtárunk állapotáról és forgalmáról a könyvtárnoki jelentés nyújt felvilágosítást.

Tisztelt Közgyűlés! Eljutottam jelentésem végére. Kerülöm a hangzatos frázisokat s jelentésemet egyszerű szavakba foglalt kérelemmel fejezem be. Méltóztassanak bennünket — a tiszti kart — nagyrabecsült támogatásukban jövőre is részesíteni, mert működésünk sikere e támogatástól függ. Erre most, mikor Társulatunk fennállásának ötvenedik évfordulója küszöbön áll, kétszeresen szükségünk van s épen ezért bátorodom reménykedni, hogy kérelmem meghallgattatik.

Méltóztassanak jelentésemet tudomásul venni.

III.

PÉNZTÁRI JELENTÉS.

— Lengyel Istvántól. —

Mélyen tisztelt Közgyűlés! Most egy éve azzal az óhajttal távoztunk e helyről,

hogy »adjon a jó sors Társulatunk életében több olyan esztendő, mint a milyen az 1889-iki volt«.

Tisztelettel van szerencsém jelenteni, hogy az épen letűnt 1890-ik év képében egyet már adott.

Az eleven mozgalom, érdeklődés és haladás, Társulatunknak nemcsak tudományos és szellemi életében nyilvánult mind sikeresebben, hanem gazdasági ügyeiben is.

Méltóztassék azért megengedni, hogy a tisztelt Közgyűlés kezében levő kinyomtatott pénztári számadás tetelein jelenlevő tagtársainkat végig vezethessem, s a főbb tételknél pillanatra megállapodván, figyelmeket reájok irányozzam.

Pénztári számadásunknak négy főszámlája van, ú. m.: Alaptőke, Forgó Tőke, Országos kutatások számlája, Könyvkiadó Vállalat számlája. Nézzük meg, mi történt e számlák keretében a lefolyt év alatt.

I. A *Társulat* *alaptőkéje* a lefolyt esztendőben készpénzben és értékpapírban nem kevesebb mint 11,779 frt 87 kr.-ral, azaz mostani állapotának több mint 13%-ával növekedett, úgy hogy mostan 87,131 frt 85 kr-ra rúg. Az évi gyarapodás megteremtésében részt vettek a következő tényezők: újabb örökítő és pártoló tagtársaink 1000 forinttal, a Könyvkiadó Vállalat IV., V. és VI. ciklusának tavali tiszta jövedelme 3546 frt 35 krral, a Társulat saját alapítványa a Forgó Tőke megtakarításából 5600 frttal, továbbá két jelentékenyebb hagyatéki összeg, ú. m.: boldogult B e n e R u d o l f hagyatékából 900 frttal, boldogult T h a n S á n d o r hagyatékából 500 forinttal; s végül értékpapírosok konvertálása és árkülönbözete 233 frt 52 krral. Bizony-bizony, ha az V. ciklus annak idején alaptőkénket meg nem háborította volna, ma már megűné a 100,000-et!

II. A *Forgó Tőke* számláját az előiránnyal kapcsolatban külön is a közgyűlés elé terjesztettük kinyomtatva. Ebből látjuk, hogy a bevétel a tavali maradékkal együtt 39,583 frt 19 kr., a kiadás pedig 33,924 frt 82 kr. volt, s így 5658 frt 37 kr. pénztári maradékot viszünk át 1891-re. Ne méltóztassék itt feledni, hogy a Forgó Tőke 5600 frtot adott az alaptőkének, a mely tulajdonképen nem tényleges kiadás, mert hiszen az alaptőke növelésére fordított. Így fogva fel a dolgot, a tényleges kiadás tulajdonképen 28,324 frt 82 kr. Meg kell jegyezni, hogy a bevételek az előirányzat teteleit egytől-egyig meghaladták és pedig némelyik tételben igen örvendetesen. Így történhetett, hogy a bevételek végeredményképen 3683 frt 89 krral haladták túl az előirányzatot, a melyben legnagyobbat segí-

tett a tagdíjak s az eladott könyvek rovata, amaz 20,339 frttal, ez pedig 5069 frttal. Viszont a kiadások tételei kettőn kívül, alul maradtak az előirányzott összegben, s mindenikén a lehető takarékoság jele mutatkozik. Csupán a Közlöny kiállítására nem kiméltük a költséget, s a választmány engedelmével 11,000 frt helyett 11,188 frtot adtunk ki reája. A butor-eszköz rovatában 15 forinttal adtunk ki többet az előirányzottnál, a mennyiben a lefolyt nyáron a a könyvtárban tetemes átalakításokat végeztettünk, hogy szépen szaporodó értékes könyveinket tisztességesen elhelyezhessük. Ezzel szemben eléggé takarékoskodtunk a többi tételekben, és nemcsak hogy póthitelt nem kellett kérnünk, hanem az előirányzatból is megtakarítottunk 831 frt 94 krt; úgy hogy a pénztári maradék 4515 frt 83 krral lett több, mint a mennyi elő volt irányozva.

III. Az országos érdekű kutatások számlájában írói díjakra, kutatásokra kiadtunk 2710 frtot, melyből 2000 frtot Semsey Andor úr fedezett, mint »A madarakról« szóló munka tiszteletdíját. Nyomatási s egyéb más költségek levonásával e számla 4425 frt 24 krt vizs át 1891-re, melyből 3574 frt 81 kr. allami segílyt képez.

IV. A Könyvkiadó Vállalatban most már csak a IV., V., VI. és VII. ciklus szerepel, mert a három első ciklus kiadványai végkép elfogytak, s kétszeres áron is alig lehet hozzájuk jutni.

A régebbi IV. és V. ciklus a lefolyt évben 385 frt 85 kr. tiszta hasznót hajtott, melyet az alapítványhoz írtunk, hogy lassanként pótolgassuk az V. ciklustól ütött érdekeny csorbát.

A VI-ik 1887—1889-ik évi ciklust ez évben lezártuk. E szerényebb de bővebb programmal hirdett ciklus megindításakor némi aggodalmaink voltak, vajjon tagtársaink fogják-e méltányolni a vállalat ama törekvését, hogy a temérdek pénzbe kerülő nagyon is díszes kiállítású munkák helyett kevésbbé pompás, de helyette majdnem kétszer annyi ívből álló könyvilletményt szolgáltatassunk ki az aláíróknak. A kíváncsian várt eredmény főbb vonásaiban ime ez: A ciklus kiadványai megrendeltettek másfélezernél több példányban; tehát az aláírók száma nemcsak hogy megmaradt, hanem némi növekedést is mutat. Miként oszlanak el polgári állásuk szerint az aláírók: méltóztassanak a ciklus utolsó könyvilletményének végén közlött statisztikából megtekinteni, mondhatom, érdekes. Ez aláíróknak adott a vállalat a természettudományok minden ágából 12 kötet könyvet 263 ívnyi tartalommal, 704 rajzzal. A ciklus

bevétele vala összesen	32,596 frt 22 kr.,
kiadásai pedig részleteiben a következők:	
	frt kr.
Írói, szerzői tiszteletdíjakra	6818.14
Rajzokra, metszetekre	2153.61
Kis nyomtatvány, posta, vegyes	1671.16
Művek nyomtatása	8946.16
Kötésdíjakra	4800.—
Kezelési tiszteletdíjak	3346.65
Szolgafizetés	1700.—
Összesen	29435.72

Ebből a gazdasági eredmény az lett, hogy ez a szerény VI. ciklus ezideig 3160 frt 50 kr. tiszta hasznót írt át az alapítókéhez.

A VII. ciklust a lefolyt évben indítottuk meg elég kedvezőnek mutatkozó jelekkel. Az aláírók száma nem csökkent, s a vállalat buzgó törekvése mutat, hogy sikerült már a megindítás évében három kötetet szétküldeni. Reményünk van, hogy ha az előrajzban fölvetett díszesebb könyvilletmények napvilágot látnak, e ciklus is versenyezni fog előbbi hat társaival. Elég az hozzá, hogy mostan a VII. ciklus 1968 frt 29 kr. készlettel rendelkezik.

Társulatunk tiszta vagyona, t. i. az alaptőke és a forgó tőkének pénztári maradéka 92,790 frt 22 krt mutat ki, a melyben a lefolyt évi gyarapodás 10,038 frt 94 krt térszen.

A Társulat felügyelete alatt tehát az év végén a következő összegek vannak, ú. m.:

	frt kr.
Alaptőke állománya	87183.75
Forgó tőke maradéka	5658.37
Országos kutatások pénze	4425.24
Könyvkiadó Vállalat pénze	1968.75
Összesen	99183.75

Ez az összeg december 31-ikén a következőképen volt elhelyezve:

	frt kr.
Földhitelintézetnél értékpapírban	78700.—
» készpénzben	153.34
Takarékpénztárban	13800.—
Alapítványi kötvényeken	2010.—
A Társulatnál értékpapírban	700.—
» » készpénzben	3820.41
Összesen	99183.75

Ezek voltak, tisztelt Közgyűlés, a lefolyt év gazdasági mozgalmai.

E mozgalmakhoz kell még csatolnom a választmányának ama határozatát, hogy az évharmados pénztárvizsgáló urakat fölkeríte és fölhatalmazta, hogy a pénztárt tetszésök szerint akármikor megvizsgálhatják, minden előleges bejelentés nélkül. A vizsgáló választmányi tag urak teljesítették és a választmány ebbeli óhaját s pénztárunkat öt ízben vizsgálták meg és tettek róla bejelentést a választmányának A ki ismeri az

ily vizsgálatok fázasztó voltát, kivált Társulatunknál, hol annyiféle apró-cseprő tételekből alakulnak meg azok a kinyomtatott nagy számok: bizonyára köszönetet fog mondani velünk együtt a pénztárvizsgáló uraknak igaz buzgóságukért, főleg ha még figyelembe vesszük, hogy az öt órakor megjelent bizottsági tagokat: Fröhlich és Staub választmányi tag urakat az esti tíz óra még a Társulat helyiségében találta. Kivülök a számadást és pénztárt megvizsgálták a közgyűlés részéről kiküldött bizottsági tagok, Ghyczy Géza, Somogyi Rudolf és Demetzky Gyula urak.

Végig tekintve az esztendő gazdasági eredményein, meglepéssel bucsúztatunk el a lefolyt évtől, kívánva, hogy ez a most következő jubileumi esztendő, a melyre pénzügyi tekintetben is több teher várakozik, vegyen példát két elődétől.

Tisztelt Közgyűlés! A csillagászati naptár szerint az úgynevezett égi uralkodó a folyó esztendőben a Nap. Ragyogja hát be ez az évi uralkodó fényével és árásszal a jótékony melegével Társulatunk félszázados életének egét ez esztendő minden részében is!

**A K. M. TERMÉSZETTUD. TÁRSULAT
PÉNZTÁRÁNAK ÁLLÁSA 1890 VÉGÉN.**

I. ALAPÍTVÁNYOK SZÁMLÁJA.

Bevétel:

<i>Készpénz:</i>	frt kr.
Átthozat 1889-ről.....	2766 ⁹⁸
Pártoló és örökítő tagdíjakból ..	900 [—]
Értékpapírok beváltásából	3275 ⁷⁰
A. forgó tőke alapítványa	5600 [—]
Könyvkiadó Vállalat alapítványa	3546 ³⁵
Hagyományozásból	900 [—]
Kötvények kiváltásából	275 [—]
	<u>17264⁰³</u>

Értékpapír:

Átthozat 1889-ről.....	70300 [—]
Örökítő tagdíjból.....	100 [—]
Vásárolt és conv. értékpapírok...	13700 [—]
Hagyományból.....	500 [—]
	<u>84600[—]</u>

Kötelezvények:

Átthozat 1889-ről.....	2285 [—]
------------------------	-------------------

Kiadás:

<i>Készpénz:</i>	
Papírok vásárlására	11542 ¹⁸
1891-re átvendő maradék:	
a) A Társulatnál	5568 ⁵¹
b) Földhitelintézetnél	153 ³⁴
	<u>17264⁰³</u>

Értékpapír:

	frt kr.
Kisorsolt és conv. értékpapírok ..	5200 [—]
1891-re átvendő	79400 [—]
	<u>84600[—]</u>

Kötelezvény:

Kiváltatott	275 [—]
1891-re átvendő	2010 [—]
	<u>2285[—]</u>

Tényleges alaptőke 1890 végén:

Készpénz	5568 ⁵¹
Értékpapír.....	79400 [—]
Kötvény	2010 [—]
Követelés a Földhitelintézetnél...	153 ³⁴
	<u>87131⁸⁵</u>

II. FORGÓ TŐKE SZÁMLÁJA.

Bevétel:

Maradék 1889-ről	7399 ³⁰
Alapítványi kamatok.....	4277 ⁹⁵
Oklevelek díja	1103 [—]
Tagok évdíjai	20339 ³⁰
Évdíj-hátrálékok	425 [—]
Előre fizetett tagdíjak	710 [—]
Eladott kiadványok	5069 ⁹⁴
Vegyesek	73 ²⁰
Hirdetések.....	185 ⁵⁰
	<u>Összesen</u> <u>39583¹⁹</u>

Kiadás:

	frt kr.
A »Természettud. Közlöny«-re ...	11188 ⁹³
Népszerű előadásokra	3330 ⁸⁰
Könyvtárra.....	1999 ⁶³
Oklevelek kiállítására	275 ⁴⁰
Kisebb nyomtatványokra	418 ⁴⁸
Irodai költségekre	222 ³²
Póstai költségekre.....	298 ⁸⁵
Lakásbérre.....	1681 ⁷⁶
Bútorokra és eszközökre.....	265 ⁷⁸
Fűtésre és világításra.....	320 ⁹⁴
Vegyes kiadásokra	242 ²⁴
Tiszti díjazásra	5380 ³⁹
Szolgák fizetésére.....	1200 [—]
Rendkívüli kiadások	741 ³⁰
Pályázat	600 [—]
Átirás az alaptőkéhez	5600 [—]
Hirdetés	158 [—]
	<u>Maradék 1891-re.....</u> <u>5658³⁷</u>
	<u>39583¹⁹</u>

III. ORSZÁGOS ÉRDEKŰ KUTATÁSOK.

Bevétel:

<i>Allami segélyből:</i>	frt kr.
Átthozat 1889-ről.....	1169 ⁸⁷
Segély 1890-ben	4000 [—]
	<u>5169⁸⁷</u>
<i>Magánsegélyből, 1889-ről maradék</i>	850 ⁴³
Semsey Andor úrtól	2000 [—]
	<u>2850⁴³</u>

Kiadás:

<i>Allami segélyből:</i>	frt kr.
Írói díjak, kutatások	710 [—]
Nyomatás, sajtó alá rendezés	585 ⁰⁶
Berichte segélydíja	300 [—]
<i>Maradék 1891-re</i>	<u>3574⁸¹</u>
	<u>5169⁸⁷</u>
<i>Magánsegélyből:</i>	
Kutatásokra	2000 [—]
<i>Maradék 1891-re</i>	<u>850⁴³</u>
	<u>2850⁴³</u>

IV. KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT.

Bevétel:	frt kr.
IV-ik ciklusban (1881—83)	237 ³⁰
V-ik ciklusban (1884—86)	276 ⁸⁰
	<u>514¹⁰</u>
<i>VI. ciklus (1887—1889):</i>	
Áthozat 1889-ről	5410 ⁸⁸
Évdíjak	3403 ²²
Kötésdíjak	556 [—]
	<u>9370¹⁰</u>
<i>VII. ciklus (1890—1892):</i>	
Évi díjakból	6086 [—]
Kötésdíjakból	1204 [—]
Tud. Akadémia segélye	2000 [—]
	<u>9290[—]</u>

Kiadás:

<i>A IV—V. ciklusban:</i>	
Tiszti díjazásokra	77 ⁰⁵
Könyvek bekötésére	51 ²⁰
Alapítványul iratott	385 ⁸⁵
	<u>514¹⁰</u>
<i>VI. ciklus (1887—1889):</i>	
Írói díjak	873 [—]
Kis nyomtatvány, posta, vegyes	381 ³⁹
Nyomatás	2732 ³¹
Kötés	1712 ⁶⁰
Tiszti díj	510 ³⁰
Alapítványul iratott	3160 ⁵⁰
	<u>9370¹⁰</u>
<i>VII. ciklus (1890—1892):</i>	
Írói díjak	1668 [—]
Rajzok, metszetek, műlapok	1088 ⁰²
Kis nyomtatvány, posta, vegyes	831 ⁴⁷
Művek nyomtatása	1401 ⁰²
Kötésdíjak	800 [—]
Kezelési tisztdíj	913 ²⁰
Szolgafizetés	620 [—]
1891-re átvendő maradék	1968 ²⁹
	<u>9290[—]</u>

V. PÉNZTÁRI EGYBEVETÉS.

Bevétel:	frt kr.
Takarékpénztári betétel 1889-ről	17000 [—]
Készpénzmaradék 1889-ről:	
a) A társulatnál	587 ⁸⁹
b) A Földhitelintézetnél	9 ⁵⁷
<i>Alaptőke</i> készp. bevétele 1890-ben	14497 ⁰⁵
<i>Forgó tőke</i> készp. bevétele 1890-ben	32183 ⁸⁹
<i>Orsz. kutatások</i> 1890. évi bevétele	6000 [—]
<i>Könyvek. Vállalat</i> 1890. évi bevétele	13763 ³²
	<u>84041⁷²</u>

Kiadás:

<i>Alaptőke</i> készpénzéből	11542 ¹⁸
<i>Forgó tőke</i> 1890. évi kiadása	33924 ⁸²
<i>Országos kutatások</i> kiadása	3595 ⁰⁶
<i>Könyvkiadó Vállalat</i> kiadása	17205 ⁹¹
<i>Takarékpénztárban</i> van készpénz	13800 [—]
<i>Követelés a Földhitelintézetnél</i>	153 ³⁴
<i>Maradék</i> 1891-re készpénzben	3820 ⁴¹
	<u>84041⁷²</u>

VI. VAGYON-KIMUTATÁS.

<i>Alaptőke</i> készpénz, értékp. kötv.	87131 ⁸⁵
<i>Forgó tőke</i> maradéka	5658 ³⁷
	<u>92790²²</u>

(Az itt kimutatott tiszta vagyon összegén, 92790 frt 22 kron felül, rendelkezik a *Könyvkiadó Vállalat* 1968 frt 29 kr., az »országos érdekű kutatások és közlemények számlája« pedig 4425 frt 24 kr. készlettel.)
Budapest, 1890 december 31-ikén.

LENGYEL ISTVÁN, LEUTNER KÁROLY,
irodaigazgató. pénztárnok.

A választmány részéről kiküldött szám- és pénztárvizsgáló bizottság:

DR. FRÖHLICH IZIDOR, s. k.
DR. STAUB MÓRICZ, s. k.

A közgyűlés részéről kiküldött szám- és pénztárvizsgáló bizottság:

GHYCZY GÉZA, s. k.
DEMETZKY GYULA, s. k.
SOMOGYI RUDOLF, s. k.

IV.

KÖNYVTÁRNOKI JELENTÉS.

— Heller Ágosttól. —

Tisztelt Közgyűlés!
Könyvtárunk állapotát a lefolyt esztendőben néhány statisztikai adat tünteti fel leghelyesebben. Nem nagy könyvtára vallanak e számadatok; hiszen társulatunknak nem is lehet célja, hogy országos intézménnyel vetekedő könyvtárat állítson fel. Mindamellett nagyon értékes, válogatott kis könyvtár ez, melyben a természettudomány

különböző ágainak, a vele határos tudományoknak és a tudományokat egybekapcsoló filozófiának újabb irodalmát találjuk képviselve.

A lefolyt 1890-iki év végén könyvtárunk állapotát a következő számadatok illusztrálják. A törzskönyvbe írt művek száma 8360, s ekként utolsó kimutatásomban feltüntetett 8120 műhöz 240 mű járult mint szaporulat. Ez a 240 mű 184 kötetből, 76 füzetből és 3 atlaszból, tehát összesen 263 darabból áll. Ha ezekhez még a folyóiratoknak körülbelül 1000 kötetre menő gyarapodását és a lefolyt évben beérkezett cserepéldányokat hozzászámítjuk, a mult évi gyarapodását mintegy 600 darabra tehetjük. Mindenesetre érdekes volna a könyvtárban bizonyos napon levő könyvek számát pontosan tudni, csakhogy ez alig lehetséges. A mit pontosan meg lehet olvasni, az a beköött könyvek száma. A füzött könyvek és füzetek száma ingadozó, mert sokszor 5—6 füzet egy kötetté egyesül, miáltal az előbb megállapított szám változást szenved. Minden esztendőben megolvastatjuk a könyvtár állományát s mindjárt más meg más eredményt kapunk. Ehhez mérten a könyvek számát csakis kerek számban fejezem ki, midőn mintegy 20,000 darabban állapítom meg. Mindjárt hozzáteszem, hogy e könyvek-ből körülbelül 500 könyvet jelenleg a társulat tagjai otthon használnak, a mi az egész számnak $2\frac{1}{2}$ százalékát teszi és könyvtárunk elég intenzív használatáról tesz bizonyosságot.

A lefolyt esztendőben a Társulat 95 folyóiratot járatott. Ezek közül 45 magyar, 40 német, 6 francia és 4 angol folyóirat volt; szakfolyóirat volt 81, népszerűsítő 6, szépirodalmi 8. A tudományos folyóiratok a könyvtári költségvetés legnagyobb, s amellet állandó tételét teszik. Ez az oka, hogy miért nem vagyunk abban a helyzetben, hogy e téren minden kívánságnak megfelelhetnénk, mivel a könyvtár költségvetése sokkal inkább elbírja néhány drágább könyv árát, mint egy folyóiratnak évről-évre ismétlődő előfizetését. Mindamellet az ez irányban felmerülő kívánságoknak is telhetőleg iparkodunk megfelelni. Minthogy pl. az utolsó években a fotografiával mindinkább nagyobb körben kezdenek foglalkozni, azt hisszük, hogy számos tagtársunk kívánságának felelünk meg, ha a jelen év elejétől kezdve fotografiai folyóiraatra is előfizetünk.

Társulatunk a lefolyt évben 184 tudományos társulattal és intézettel állott kiadványcserében. Ezek között hazánkban van 25, Ausztriában 19, Németországban 58, Franciaországban 9, Angliában 5, Olaszországban 10, Svájcban 7, Hollandiában 2, Belgiumban 4, Svéd-Norvégországban 4, Orosz- és Finnországban 9, Északameriká-

ban (azaz: az Egyesült-Államokban, Canadában és Mexikóban) 27, a délamerikai köztársaságban 4, Ausztráliában 1. Van ezek közt nagytekintetű tudományos akadémia, mint (a hazain kívül) a bécsi, berlini, edinburghi, római, upsalai, müncheni, göttingai, s egyéb tudományos társulatok; közöttük van a washingtoni hatalmas »Smithsonian Institution«, mely körül, mint fejedelem körül csoportosulnak az Egyesült-Államok kisebb tudományos egyesületei; vannak továbbá az országok természeti viszonyait kutató, földfizikai és meteorológiai intézetek, természetrajzi múzeumok, geográfiai társaságok, zoológiai, botanikai, geológiai és egyéb egyesületek. E társulatok legtöbbször, számra nézve az egésznek több mint harmadrésze, szerény eszközökkel rendelkező apró egyesület. De ha egybevetjük, a mit Társulatunk kiadványcsere útján tőlök kap, abban könyvtárunknak igen becses gyarapodását látjuk.

A lefolyt évben a következő tudományos társulatok szolgáltattak fel bennünket a csereviszony létesítésére: »Bayrische botanische Gesellschaft zur Erforschung der heimischen Flora« Münchenben, — »Société de Géographie de Finlande« Helsingforsban, — »Meriden scientific association« Meridenben (Connecticut), — »Sociedad científica Antonio Alzate« Mexikóban, — »Natural History Society« Trentonban (New-Jersey), — »Direction générale de Statistique« La Plataban (Provincia de Buenos Ayres, Republica Argentina), — »Public Library, Museums, and National Gallery of Victoria« Melbourneban, — »Museo nacional« (Republica de Costa rica), — végül »Természettudományi egyesület« Gyulafehérvárott. Számra nézve 9. Ez egyesületekkel Társulatunk választmánya a csereviszony elfogadását és foganatosítását mult évi október 15-ikén tartott ülésén helybenhagyta.

A könyvtárra a mult esztendőben egészben véve 1999 firt 63 krt fordítottunk.

A milyen örvendetes egyfelől könyvtárunk gyarapodása, oly nehéz gondokat okoz másfelől, midőn a szekrények és könyvpolczok aggasztó mértékben megtelnek, és midőn a könyvszekrények már minden legcsekélyebb falszögletet elfoglalnak és fejkön a szoba mennyezetéig érő fiókpolczokat viselnek, s minden-minden tele van és a régiebb könyvek az újabb jövevényekkel szemben az áthatatlanság kérlelhetlen, örök fizikai törvényére hivatkoznak. Ez az állapot uralkodott könyvtárunkban a közelmúlt esztendőben. Valahányszor a könyvkötőtől hazakerült könyvek helyöket a könyvtárban követelték, az a panasza hangzott fel, hogy sok a könyv és kevés a hely. Végre az idén a szekrények más csoportosítása új polczok elhelyezését tette lehetségessé, úgy hogy

előreláthatólag ismét néhány évre lesz hely az új könyvek számára.

A Társulat helybeli tagjai közül a lefolyt esztendőben 183-an 963 esetben vettek ki könyveket házi használatra, a midőn összesen 1247 kötetet kölcsönöztünk ki. Ezenkívül bent a könyvtár helyiségében és olvasótermében több mint 300 művet használtak.

Ezek azok az adatok, a melyekből a tisztelt Közgyűlés könyvtárunk állapotáról magának képet alkothat. Végezetül csak azt a kívánságot fejezem ki, vajha a Budapesten tartózkodó társulati tagok mennél sűrűbben használnák fel azt a kincset, melyet könyvtárunk magában rejt, hogy ekként a reája fordított költség és fáradság mennél gazdagabb kamatokat hozzon.

Az elnök a tisztí jelentések befejezése után előadja, hogy a választmány a múlt évi számadásokat, a pénztárt és a könyvtárt kiküldött bizottságokkal megvizsgálta, s hogy a számadásokat meg a pénztárt azonkívül az a bizottság is megvizsgálta, melyet a múlt évi közgyűlés küldött volt ki e célra.

A titkár felolvassa e bizottságok jelentéseit:

I. Fröhlich Izidor és Dr. Staub Móricz urak, mint a választmány részéről a számadások és a pénztár megvizsgálására kiküldöttek, a számadások hitelesítő lapjára a következő záradékot írták: »Jelen számadás tételeit úgy egymással, valamint a könyvekkel, a pénztárral és a Társulat értékpapírjairól a Magyar Földhivatalintézet által 1890. évi június 30-ikán kiállított le-téteményi elismervénnyel összehasonlítottuk és azokat minden tekintetben rendben talál-tuk. Kelt Budapesten, 1891. januárius 12-ikén.«

2. Ghyczy Géza, Demetzky Gyula és Somogyi Rudolf urak, mint a számadások és pénztár megvizsgálá-sára a múlt évi közgyűlésből kiküldöttek, a pénztári számadások hitelesítő lapjára a kö-vetkező nyilatkozatot írták: »Alulírottak, mint a közgyűlés által a számadások és pénztár megvizsgálásával megbíztottak, úgy a számadásokat könyveket, mint a pénztári kész-letet és az értékpapírokat megvizsgáltuk, a számadást rendben, a pénztári készletet és értékpapírokat a számadásilag kimutatott mennyiségben hiány nélkül találtuk. — Budapesten, 1891. januárius 19-ikén.«

3. Wartha Vincze, Ilosvay Lajos és Mágócsy-Dietz Sándor urak, mint a választmány részéről a könyv-tár megvizsgálására kiküldött bizottság tag-jai, a következő jelentést tették: »Alulírot-tak a könyvtár megvizsgálására kiküldetvén, tisztelettel jelentjük, hogy e megbízatásunk-ban a mai napon eljártunk, s a Társulat

könyvtárát megvizsgáltuk. Örömmel értesít-jük a tts. Választmányt, hogy a könyvtári lajstromok pontosan vezetettek, a kiköl-csönzött könyvek nyilvántartása és a folyó-iratok jegyzéke a könyvtári szabályzatnak megfelelő. A könyvtári helyiségben a múlt nyáron történt czélszerű átalakítás lehetővé tette, hogy a könyvek az egyes csoportok-ban pár évig még nagyon jól elhelyezhetők. Általán véve a könyvtárban mindent ren-dben találtunk. Budapest, 1891. januárius 12-ikén.«

Az elnök a tisztí jelentésekkel kap-csolatban kérdi a közgyűlésen jelenlevőket, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jelentésekre, avagy tudomásul veszi-e a köz-gyűlés a tisztí jelentéseket.

A Közgyűlés a tisztí jelentéseket egy-hangúlag tudomásul veszi.

Napirenden vannak a Választmány je-lentései:

Lengyel Béla elsőtítkár a Választ-mánynak következő előterjesztését adja elő:

Tisztelt Közgyűlés!

A Társulat választmánya a múlt 'évi közgyűlés megbízása alapján 1890. novem-beri ülésén abban állapodott meg, hogy a Társulat félszázados jubileumát egy disze-sebb emlékmű kiadásával óhajta meg-ünnepelni.

Az emlékmű három főreszből álljon, úgy-mint:

I. *A társulat félszázados története.*

II. *Értekezések, közlemények.*

III. *A tagok névjegyzéke.*

I. A Társulat félszázados történeté-nek általános része főbb vonásaiban jelle-mezze a Társulat életét ama három korszak szerint, melyre a Társulat története oszt-ható, úgy-mint: 1841-től 1848-ig, 1849-től 1868-ig és 1869-től 1891-ig.

Mint-hogy a Társulat szellemi életének fejlődéstörténete a kebelében tartott elő-adásokban és a megjelent munkálatokban tükröződik vissza: soroltassanak elő s jel-lemeztessenek röviden a tartott előadások és munkálatok és pedig szakok szerint a fentemlített három korszaknak megfelelően. Az egyes szakok rövid jellemzése, melyek-nek mindenike egy fél nyomtatott ívre ter-jedhet, önállóan iktattassék be a törté-nelmi részbe.

A történelem általános részének meg-írására Szily Kálmán elnök kéri-tik fel; az egyes szakmáknak a fentírt értele-mben való összeállítására pedig a következők:

Állattanra: Dr. Entz Géza. *Ásvány-földtanra:* Dr. Szabó József. *Chemúrára:* Dr. Than Károly. *Élettanra:* Dr. Hőgyes Endre. *Növénytanra:* Dr. Staub Móricz. *Természettanra:* Szily Kálmán.

Helyet foglalna itten a Társulat eddigi hét elnökének fametszetű arcképe is rövid életrajz kíséretében.

II. A második rész tartalmazná azon közleményeket, melyeket mostani munkatársaink az egyes szakmákból írnának.

III. A harmadik része volna az emlékműnek a névjegyzék.

Ebben föl lehetne venni a legelső alapító tagokat, a kik a Társulatot megalkották; azután a tisztikar és választmányi tagok jegyzékét, s végül az alapítványos és mostani rendes tagokat.

E tagjegyzékhez megfelelő statisztika készítő foglalkozás és megyék szerint, hogy mintegy közművelődési adatul szolgálhasson.

A bizottság általában még a következőket jegyzi meg:

Az egész emlékmű 40—42 nyomtatott füve terjedhet a Természettudományi Közlöny alakjában.

Az egész munka jobb fajta papíron, általában csinos kiállítású legyen.

A nyomtatandó példányszám legalább 2000.

A Közgyűlés a választmány jelentését tudomásul veszi, helyesléssel fogadja és a terv megvalósításával a titkárságot megbízza.

Az első titkár jelenti, hogy a múlt évi közgyűlésen Veress Endre tagtársunk négy indítványt tett, úgymint:

1. hogy a Közlöny egy új rovattal bővítették, a mely hazai és külföldi könyvek ismertetésével foglalkozzék;

2. hogy a Közlöny gyakrabban hozzon földrajzi és népismereti cikkeket is;

3. hogy a Társulat a vidéki városokban arra hivatott és buzgó férfiak vezetése mellett fiókköröket létesítsen, és

4. hogy a Levélszekrény című rovatban egy kérdés se maradjon felelet nélkül.

Ez indítványokat a múlt évi közgyűlés egyrészt a szerkesztőséghez, másrészt a választmányhoz tette át véleményadásra. A szerkesztőség a maga részéről a Választmányhoz a következő jelentést tette:

Közlönyünk iránya és célja a természetudományi ismereteket népszerű módon terjeszteni. Ezen a feladaton kívül esik a könyvek kritikai ismertetése; azonkívül ha Közlönyünket ilyen állandó rovattal bővítenők ki, ez a rendelkezésünkre álló amúgy is szűk tért érzékenyen megsorbítaná. Egyébiránt, ha az ismertetésre érdemes jó könyv jelenik meg, akkor, úgy mint eddig is tettük, szívesen tért nyitunk az ismertetésre. Arra, hogy e rovatban a külföldi irodalmat is szemmel kísérjük, helyszűke miatt nem is gondolhatunk, mert vagy csak nagyon hiányosan felelhetnénk meg a

kivánságnak, vagy az egész füzetet könyvismertetéssel kellene megtöltenünk.

A mi a második kivánságot illeti, hogy t. i. a Közlöny hozzon gyakrabban földrajzi és népismereti cikkeket, erre nézve megjegyezzük, hogy mindig szívesen tért nyitunk az ilyen tárgyú cikkekre, ha az a mi célunknak megfelelően van megírva; hogy az ilyen cikkeket szerzőik szívesebben viszik az ethnografiai, a földrajzi, esetleg embertani társulatba, az természetes és egyszersmind oka annak, hogy mi ritkábban hozhatunk ilyen cikkeket.

A negyedik pontban foglalt kivánságnak megfeleltünk; a »Levélszekrény« című rovatunkban közölt kérdésekre közöltük a válaszokat is.

A választmány e jelentést tudomásul vette.

Veress Endre tagtársunk amaz indítványának tanulmányozására, hogy »a Természettudományi Társulat vidéki városokban arra hivatott és buzgó férfiak vezetése mellett fiókköröket létesítsen«, a választmány egy bizottságot küldött ki, a mely a Választmánynak a következő jelentést tette:

Veress Endre tagtársunk indítványa a Kir. Magy. Természettudományi Társulat céljainak elérésére kijelölt és az alapszabályok 3. §-ában felsorolt eszközök kibővítésére szolgál, mint ilyen figyelemre méltó s épen ezért a bizottság megfontolással tárgyalta. A bizottság az indítványt a következő tekintetekből vizsgálta meg:

1. A vidéki fiókkörök létesítése a Természettudományi Társulat anyagi állapotában micsoda változásokat idézhetne elő?

2. A fiókkörök nem hatnának-e ki a Természettudományi Társulat további működésére?

3. Miféle eredményt remélhetnénk a fiókkörök munkásságától?

A felvetett kérdések közül az elsőre az igazságot megközelítőleg felelhetünk, ha megfontoljuk, hogy a Természettudományi Társulat tagjainak zöme az anyagilag kevésbé kedvező helyzetben levő úgynevezett alsóbb honoráczió osztályból kerül ki. Legtöbb tagtársunk anyagi helyzete nem engedi meg, hogy a Természettudományi Társulatnak mint anyatársulatnak s a fiókkörök is tagja legyen; ennél fogva bekövetkezhetnék, hogy míg eddig egy nagy eszméért való általános lelkesedés erős országos társulást eredményezett, jövőben nem kevésbé tisztelgetném, de mégis legtöbbször csak helyi érdekekre vezethető okok miatt sok tag a Természettudományi Társulat jövedelmét eleve meg nem becsülhető, de mindenesetre jelentékeny összegig csökkentené.

Elképzelhető ugyan, hogy a vidéki fiókkörök és a Természettudományi Társulat között olyanféle viszony keletkezhetnék, mint a minő például a Kárpát-Egyesület és fiókközei között van, t. i. a fiókkörök bevételek bizonyos százalékát a Természettudományi Társulathoz beszolgáltatnák, a maradékot pedig belátások szerint saját hatáskörükben a Természettudományi Társulat céljainak megvalósítására fordítanák; azonban a Természettudományi Társulat bevételeinek egy részétől még ebben az esetben is elesnék a felett a rendelkezési jogát közvetlenül és függetlenül nem gyakorolhatná; de megtörténhetné az is, hogy ha a fiókkörök anyagi nehézségekkel küzdenének, a Természettudományi Társulathoz kötelelességszerűleg kellene őket támogatni. Természetes tehát, hogy a Természettudományi Társulat fiókkörök felállításának kezdeményezésével a céljainak elérésére szolgáló leghatalmasabb eszköznek, a pénznek egy részéről mondandó le a nélkül, hogy a fiókkörök életrevalóságában megbizhatnák.

A második kérdésre a felelet az előbb mondottakból önként következik. Még ha a legkedvezőbb esetet tekintjük is, midőn t. i. a fiókkörök anyagi támogatásra nem szorulnának, minthogy a Természettudományi Társulat évi forgalmából veszítene, mai kiadásait csak úgy fedezhetné, ha szükség esetén az alaptőkét is felhasználná. Ha ezt tenni nem akarná, kiadványainak terjedelmét és tudományos kutatást célzó megbízásainak számát kellene csökkentenie. Az alaptőkének megtámadása a Természettudományi Társulat jövőjére nézve épen olyan nagy szerencsétlenség volna, mint sajnálatra méltó visszaesést jelentene, ha mai működés-körét, a melyet annyi idő után a közönség legnagyobb rokonszenvre következtében ért el, megkisebbitené. Mindkét eset sokkal nagyobb aggodalommal tölthetne el bárkit, a ki a Természettudományi Társulat intenzívebb működése iránt valóban érdeklődik, mint a mekkora lehetne az az öröm, hogy sikerült a természettudományok iránt talán valamivel szélesebb körű érdeklődést kelteni.

A harmadik kérdésre, t. i. hogy a vidéki fiókköröknek a cél elérésére miféle eszköz állana rendelkezésükre? feleletünk a következő: A vidéken uralkodó állapotokat tekintve, egyelőre másféle hatásra nem számíthatnánk, mint arra, hogy a természettudományi ismereteket előadásokban terjeszténék, s így balhitek, továbbá a gazdaság körül észrevett téves felfogások ellen közvetlenebbül küzdhetnének s némi szolgáltatást a közegészségügynek is tehetnének. Lehetséges, hogy helyi érdekű megfigyelésekre is kiterjeszkezhetnének. Azonban munkálkodásuk eredményét akár állandó folyóiratban, akár időszakos közleményekben csak

abban az esetben hozhatnák nyilvánosságra, ha bőkezű pártfogóra találnának, vagy a kiadást a Természettudományi Társulat biztosítaná. Ilyen pártfogók ritkán akadnak, a Természettudományi Társulat pedig a segítséget csak az ellenőrzés joga mellett adhatná meg. A mi függetlenségre való hajlamunk, kritikára érzékeny természetünk a mellett szól, hogy a vidéki fiókkörök intézői a legjobb akaratú és legjogosultabb beavatkozást sem sokáig szívelnék meg. De ha a fiókkörök működése csak előadások tartására szorítkoznék, nagyobb és újabb szervezkedésre szükség sem volna, mert hisz eddig is oly helyeken, a hol előadni tudó tagtársaink voltak, előadásokat dicséretre méltó buzgósággal tartottak.

Ezek után a bizottság véleménye az, hogy a Természettudományi Társulat a vidéki fiókkörök létesítését ez idő szerint nem kezdeményezheti:

1. Mert a fiókkörök létesítésével saját magát közvetlenül anyagilag, közvetve pedig szellemi hatásában veszélyeztetné;

2. mert tapasztalásból állíthatja, hogy, egy-két nagyobb várost kivéve, a melyekben tagtársaink a természettudományok terjesztése és ápolása érdekében már eddig megtettek annyit, a mennyit tehettek, számbavehető sikert nem remélhet;

3. mert meg van győződve, hogy a Természettudományi Társulat, miként eddig, azonképen ezután is, ha vidéki tagok vagy egyesületek működését érdemesnek találja, anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni kötelességének ismeri, és ha vidéki városokban a helyi viszonyok szigorú megfontolásával életrevaló fiókkörök önként létesülnének s a Természettudományi Társulat zászlója alatt óhajtának működésüknek nagyobb nyomatékot kölcsönözni, a Természettudományi Társulat velők szemben szűkeblű nem volna; és

4. mert a bizottságnak szomorú tudomása van arról, hogy eddig több esetben, midőn valamelyik nagyobb középponti társulat vidéki osztályok létesítésével akarta működése körét és hatását kiterjeszteni, törekvése meddő maradt.

Budapest, 1891 januárius 13-ikán.

SZILY KÁLMÁN. ILOSVAY LAJOS.
LENGYEL BÉLA. ENTZ GÉZA.

A Választmány a bizottság e véleményét magáévá tette s elfogadását a közgyűlésnek is ajánlja.

A Közgyűlés a választmánynak Veress Endre indítványaira vonatkozó jelentését tudomásul veszi.

A napirend értelmében a pályaugyek kérdése van a soron.

Az első titkár jelenti, hogy az 1889 januárius 16-iki közgyűlés a következő pályakérdést tűzte ki:

»Kivántatik Magyarország valamely jellemző állatfajának, vagy kisebb állat-csoportjának monográfiája«. Jutalma 300 (háromszáz) forint. A beküldés határideje 1890 október 31-ike.

E kérdésre a kitűzött határidőig egy teljes és egy csonka pályamű érkezett, az előbbi »A legmagasabb, mit a földön elérhetünk, azon öntudat, hogy mindig magas cél után törekedtünk«. (Eötvös, Gondolatok) jeligét, az utóbbi pedig »Van a schweitzereknek egy szakállas sassa, mely rajtad is lehet fogaras havassa« jeligét viselte. Az utóbbi pályamunka, a melynek ismeretlen szerzője névtelen levelében a határidő meghosszabbítását kérte, pályázatra bocsátható nem volt, a teljes pályamunka pedig bírálatra kiadtván, róla a bírálók a választmány elé a következő jelentést terjesztették:

Tisztelt Választmány!

A véleményadásra kiadott pályamunkáról van szerencsénk véleményünket a következőkben előterjeszteni.

A munka, a melynek jeligéje: »A legmagasabb, mit a földön elérhetünk, azon öntudat, hogy mindig magas cél után törekedtünk« (Eötvös, Gondolatok), a következő címet viseli: »A magyar fauna Calanida-féle Copepod-rákjainak magánrajza. Monographia Calanidarum Faunae Hungaricae«; 306 írott negyedrétt lapra terjed s hozzá 7 db. rajzlap s egy zoo-geográfiai térkép van mellékelve.

Szerzőt az előző szerint (I. l.) az a körülmény, hogy újabb időben Richard J., Lilljeborg W., Poppe S. A. és mások részletesebb vizsgálatok alapján az édesvízi és belföldi sósvizekben élő Calanidák közül több új, különösen Diaptomus-fajt írtak le, arra ösztönözte, hogy behatóbb tanulmány tárgyává tegye azt a gazdag anyagot, a melyet Dr. D a d a y J e n ő az Erdélyi Múzeum állattára részére több éven át gyűjtött s a mely Daday leírásainak alapjául szolgált, nemkülönben a saját gyűjtéseinek eredményeit is; kiemeli továbbá, hogy Dr. D a d a y J e n ő-nek a m. tud. Akadémiától 1883-ban kiadott »A Magyarországon eddig talált szabadon élő Eveszőlábú rákok magánrajza« magában foglalja ugyan a Magyarország területéről azon időben ismert összes Copepodákat, tehát a Cyclopidákon meg Harpacticidákon kívül a jelen munka tárgyát tevő Calanidákat is, ezek azonban mindössze csak három fajjal vannak Dr. D a d a y J. monográfiájában képviselve.

A pályamű két fő részből áll: ú. m. szisztematikai leírásból, a mely a 197. lap-tól a 283. lapig terjed (a többi az irodalmi

jegyzékre, a lelőhelyek megyék szerint való felsorolására, meg a tartalomjegyzékre esik); ehhez a részhez sorolandó a földrajzi elterjedés ismertetése is (186—196. l.); továbbá (történelmi átpillantáson kívül) a Calanidák anatómiai, szövet- és fejlődéstani ismertetéséből (4—184. l.).

E két rész külön elbírálást kíván s ezért külön is fogjuk választani.

A pályázó munkájának értékeesebb része, a szerző vizsgálatainak súlypontja, a szisztematikai leírás. Szerző a Dr. D a d a y J.-től gyűjtött, valamint saját gyűjtései útján szerzett anyagon végzett tanulmánya alapján 13 magyarországi Diaptomus-fajt különböztet meg s ezekhez hozzáveszi még a Diaptomus denticornis Wierz.-t és a Heterocope saliens Lillj.-ot, a melyeket W i e r z e j s k i a tátrai tavakban fedezett fel, de a melyeket szerző saját vizsgálataiból nem ismer. A 13 Diaptomus-faj közül 4 új. Mindezek a fajok latin és magyar nyelven részletesen le vannak írva. Ezen leírásoknak bírálata annál kevésbbé lehet az alulírottak feladata, mert a leírások alapját tevő anyagot nem ismerik. Annyit megjegyezhetünk azonban, hogy a leírások arra engednek következtetni, hogy szerző a Calanidákat szisztematikai szempontból tüzetesen tanulmányozta.

Ezt kiemelve és méltányolva, meg kell azonban még a következőket jegyezniünk.

Szerző egyik új fajáról, a *Diaptomus transylvanicus*-ról azt mondja, hogy a *D. coeruleus* és *D. Zachariasi* között mintegy átmeneti fajnak tekinthető (231. l.). De ennek az állításának következményét, azaz azt, hogy a két régi faj az átmeneti alak fölfedezése következtében összevonandó, nem vonja le, hanem még egy *harmadik* (új) fajt állít fel. Ezt szerző — tekintetbe véve a faj-fogalom elaszticitását, a mely a szubjektív fel fogalom tág tért enged, — tehette; de ha már jönnek tartotta azt, hogy a meglevő fajok számát még egy átmeneti fajjal szaporítsa: ez esetben legalább azt várhatnók, hogy az átmeneti faj a leírásban azok közé a fajok közé jusson, a melyeket összekapcsol, nem pedig azt, hogy természetes rokonaitól három, tőle is megverrokonaitól is egészen különböző faj válassza el, mint szerző munkájában. A fajoknak ilyen természetellenes csoportosítása a fajok körül uralkodó zavart csak még inkább összekuszálja, a helyett, hogy tisztázná.

Megemlítenédnek véljük azt is, hogy szerző leírásaiban a gyűjtés idejét elmulasztotta feljegyezni, már pedig ez az illető alakok kifejlődésére és megkülönböztetésére felette fontos lenne.

Megjegyzésünk van továbbá a Calanidáknak hazánkban való elterjedését illusztráló *zoo-geográfiai* térképre. Az ilyen térkép nagyon megkönnyíti a geográfiai elterjedés

átpillantását s összeállítását teljesen meg lenne okolva akkor, ha hazánk a Calanidák elterjedésére nézve pontosan át lenne kutatva. A szerzőtől összeállított térképből azonban csak azt tudjuk meg, hogy Dr. D a d a y J., W i e r z e j s k i, meg a pályamű szerzője hová tettek gyűjtő kirándulásokat; arra nézve azonban, hogy a Calanidák fajai hazánkban tényleg hogyan vannak elterjedve, voltaképen semmit sem nyújt; mert a térkép tanúsága szerint a gyűjtések minden terv nélkül történtek s hazánk óriási területei a Calanidákat illetőleg ez idő szerint egészen ismeretlenek.

A pályamű első része (a 26. laptól a 180. lapig) — mint már említve volt — a Calanidák szervezetét, anatómiáját, szövet- és fejlődéstanát ismerteti, s miként szerző az előszóban megjegyzi, ennek kidolgozására is különös gondot fordított: »Hogy így a tudomány jelen állásának színvonalán álló és lehetőleg minden követelményeinek megfelelő magánrajzot nyújthassak« (2. l.).

A pályamű szerzője munkája ezen részének kidolgozásában a szakirodalmat természetesen felhasználta. S ezt csak helyeselni lehet. Kifogás alá esik ellenben az, hogy szerző a forrás megnevezése nélkül egész lapokat, sőt egész fejezeteket szó szerint vett át Dr. D a d a y n a k 1883-ban megjelent munkájából, D a d a y szövegben csak azokkal a kihagyásokkal változtatva, a melyeket a monografiának a D a d a y -énál szűkebb köre tett szükségessé; mert D a d a y 1883-ban megjelent monografiája a Copepodák *mindhárom*, szerző pályamunkája ellenben a Copepodáknak csak *egy* családját tárgyalja. Ezen állítás igazolására legyen elég pl. a keringési és lélelkező szervekről, a zsírtestről, vagy a fejlődésről szóló fejezetre hivatkoznunk. Ez utóbbi, bizonyára nagyon fontos fejezetben a pályamű szerzője D a d a y szavaival ugyan azt adja elő, a mit D a d a y a Copepodák fejlődéséről azon vizsgálatok alapján közölt, a melyeket C l a u s 1860-ban tett közzé.

Nem hagyhatjuk továbbá figyelmen kívül, hogy szerzőnek a Calanidák finomabb szövet-tani szerkezetére vonatkozó adatai általában véve igen hézagosak, sőt részben tévesek is.

A pályamű ezen lényeges fogyatkozásaival szemben vannak azonban egyes figyelemre érdemes adatai is, a melyek pontosabb vizsgálatok alapján kidolgozva, becses adatokkal bővíthetnék a Calanidák anatómiájának részletesebb ismeretét. Csakhogy mindezek az eredeti vizsgálati eredmények a felületen, sebtében való vizsgálatnak bélyegét viselik magukon s abban az alakban, a melyben le vannak írva, csak tökéletlen töredékek értékével bírnak, s a szerző adatainak leírása közben nem egy helyen jön önmagával ellentmondásba, más helyeken meg egészen érthetetlen.

Ezen állítás igazolására a következő szemelvényekre szorítkozunk.

Szerzőnek sikerült a Diaptomus amblyodon dúcsláncolatát egészében kidolgozni. Ez magában érdekes eredmény, mert Z e n k e r ó t a (1853) a Diaptomusok dúcsláncolatát teljes egészében senkinek sem sikerült kimutatni. Meglepi és sajnálatos azonban, hogy szerző készítményeit nem tanulmányozta behatóbban; mert ez esetben lehetetlen, hogy az idegrendszer finomabb szerkezetéről egy szóval se tudjon többet mondani, mint a mennyit már D a d a y feljegyzett azon vizsgálatok alapján, a melyeket Z e n k e r már 1853-ban, tíz évvel későbbben pedig C l a u s tett közzé.

Valamennyi szerv közül legönállóabban s legrészletesebben tárgyalja szerző a Diaptomusok bélcatornáját (131—138. l.) a Diapt. amblyodon-on végzett vizsgálatok alapján. Ez az egész fejezet azonban érthetetlen, mert szerzőnek rajzain a szövegben leírt részletek vagy nem láthatók, vagy épen a szerző állításainak ellenkezőjét ábrázolják.

Szerző a 4. T. 7. ábráján a Diapt. amblyodon »egész« bélcatornáját rajzolja, s mint ilyenre hivatkozik a szövegben is. Ha már most a bélcatornának ezt a rajzát tartjuk a szöveg olvasásakor szem előtt, ez esetben a leírás egészen érthetetlen, s az olvasó hosszas fejtörés után végre is csak arra az eredményre jut, hogy az, a mit a szerző *egész* bélcatornának nevez, nem lehet egyéb, mint annak hátulsó részlete. De ekkor is egészen érthetetlen az, hogy hogyan mondhatja szerző a végbél hátulsó részletét hengeresnek, mikor az az idézett rajz szerint hátrafelé nagyon feltűnően elszűkül. Épen ilyen megfoghatatlan, hogy hogyan állíthatja a szerző, hogy a gyűrűs izmok a gyomor előrészletében közelebb fekszenek egymáshoz, mint hátulsó részletében s míg amott rendesen négy, addig itt négy-hat rostból állanak (135. l.), holott a rajz (4. T. 3.) épen az ellenkezőt mondja. Vagy azt, hogy a vastagbél gyűrűs izmai négy-négy rostból állanak (136. l.), holott a 440-szeres nagyítással készült rajzon (4. T. 11.) a gyűrűs izmok a leghatározottabban egyenként állanak s a rostok négyével való csoportosulásának még csak nyoma sem látható. Hogyan hivatkozhatik szerző a 4. T. 11. ábrájára (137. l.) annak demonstrálására, hogy a vastagbél belső cuticula-hártyája meglehetősen vastag, jóval vastagabb, mint az emésztőgyomor hátulsó részletéé: hiszen a szerző idézte ábrából a szóban forgó cuticula-hártya minőségéről semmit sem tudunk meg, mert az nincs is belerajzolva. Van ugyan két másik ábra, a melyekre a szerző nem hivatkozik (4. T. 5. és 6.), csak-hogy ezek épen az ellenkezőt bizonyítják, t. i. azt, hogy az emésztőbél epithelsejtjeinek cuticula-szegélye jóval vastagabb, mint

a vastagbélbeli epithelsejteké. Vajjon mit higgyen el már most az olvasó: azt-e, a mit a szerző mond, vagy azt, a mit a »természet után« készült rajzokon maga is lát?

Szerző a Diaptomus ambylonod garatjának legmellső részében a gyűrűs és hosszirányú izmok között (?) öt pár kis mirigyet fedezett fel, a melyek 4—6 sejtből állóknak látszanak s a garat felső üregébe nyílnak külön, de páratlan vezetékkel (134. l.). A szerző idézte rajz (4. T. 2.) mintegy 440-szeres nagyítással adja a garat képét, a melyen a szóban forgó mirigyek egyes sejtjei nem egészen 1 mm. átmérőjűeknek vannak rajzolva, valódi nagyságuk tehát nem lehet több $\frac{1}{1600}$ mm.-nél. Vajjon lehet-e ily micrococcus-parányiságú gömböcskékről határozottan azt állítani, hogy azok mirigyek?

Mindezek a szemelvények, a melyeknek sorát felesleges lenne tovább folytatnunk, nem azt bizonyítják, hogy a pályamű szerzője nem tett önálló vizsgálatokat, hanem azt, hogy vizsgálatait, fájdalom, sebtében végezte, elhamarkodta, a részleteket alaposan és gondosan nem tanulmányozta, s hogy saját vizsgálati eredményeit minden gond nélkül írta le.

Még csak két körülményt akarunk kiemelni s ezek a szerző rajzaira vonatkoznak. Az egyik az, hogy azon rajzai, a melyek a finomabb részletek világos kitüntetésére volnának hivatva, sablonszerűek és sematizáltak, s mint ilyenek, bizonyára nem adják vissza híven azt, a mit visszaadniuk kellene. A sejtek részletei például gondolom-formán odavetett durva szemcsézettel s szürkés alapszínnel vannak mintegy maszkírozva. A másik pedig az, hogy szerző rajzain semmi gondot sem fordít az arányokra; már pedig ezeknek pontos megartása a mikroszkópból felvett rajznak legelső s legfontosabb kötelessége. Szerző rajzainak magyarázatában megmondja ugyan, hogy milyen nagyítást alkalmazott, de azután egészen kénye-kedve szerinti nagyságban rajzolja ábráit, a nélkül, hogy megemlítené, hogy a látott nagyságot mily arányban kisebbítette vagy nagyobbította. Ennek az önkényes eljárásnak azután az a kómikus következménye, hogy pl. a női ivarnyílások 440-szeres nagyítás alatt (2. T. 5.) mintegy felényivel kisebbeknek látszanak, mint 70-szeres nagyítás alatt (4. T. 12.); vagy hogy a szerző az ondóvezeték átmérőjét 250-szeres nagyítással mintegy 2 mm.-nyinek (4. T. 8.), ennek falából pedig egy egyszettű mirigyét ugyanazon nagyítással jó 3 cm.-nyi hosszúságúnak rajzol (4. T. 18.).

Nem csupán az előadottakat, hanem az egész pályamunkát értéke szerint méltányolva, véleményünket a következőkben összegezzhetjük:

A pályamű szerzője a hazánkból eddig elé ismert Diaptomus-fajok számát vizs-

gálataival tetemesen gyarapította, a mennyiben azt 3-ról 13-ra emelte. A munka ezen része, a melynek érdemét és értékét készséggel elismerjük, tárgya lehet az új fajok leírásával kibővített enumerációnak, adalék D a d a y Jenőnek 1883-ban megjelent művéhez, a melynek a Diaptomus nem fajaira vonatkozó adatait bővíti és részben rektifikálja: de nem válik be külön monografiának. A pályaműnek a Calanidák anatómiájára vonatkozó új adatai csak behatóbb tanulmányok alapján válhatnak a tudomány számára értékesekké. A már ismert anatómiái és fejlődéstani adatoknak újabb összefoglalására ellenben még a szegény magyar zoológiai irodalomnak sincsen szüksége, mert hiszen ezeket ez előtt néhány évvel Dr. D a d a y J e n ő már ügyis összefoglalta a Magyarországon ez ideig talált Copepodák mindhárom családját, tehát a pályamű tárgyát tevő Calanidákat is magában foglaló monografiájában, a melyhez mindenki hozzáférhet, s a melyben ezeket az adatokat, többnyire szó szerint úgy, mint azokat a pályamű szerzője előadja, mindenki könnyen megtalálhatja.

Ezek alapján »A legmagasabb... stb.« jellegű művet a pályadíjjal való kitüntetésre nem ajánlhatjuk.

Budapest, 1890 december 15-ikén.

DR. MARGÓ TIVADAR.

DR. ENTZ GÉZA.

Ezek után jelenti a titkár, hogy a választmány a bírálók véleményét magáévá tette, és »A legmagasabb, a mit a földön elérhetünk« stb. jellegű pályamunkát a maga részéről sem ajánlja jutalomra a közgyűlésnek.

A közgyűlés ezek alapján elhatározta, hogy »A legmagasabb, a mit a földön elérhetünk« stb. jellegű pályamunka szerzőjének a kitűzött pályadíj ki ne adassék, a jeligés levelek pedig hamvasztassanak el, a minek végrehajtására az elnök B e r n á t h J ó z s e f és R á t h A r n o l d urat kéri fel.

A titkár jelenti, hogy a választmány ajánlja, hogy az állattanból ismét az előbbeni pályakérdés tüzessék ki, de a következő módosítással:

»Kívánatik Magyarországon valamely jellemző állatfajának, vagy kisebb állatcsoportjának monografiája. A tudományra nézve új, vagy kevésbé felvilágosított adatokat támogató készítmények melléklése — a mennyire a kidolgozott tárgy természetét engedi, avagy követeli — kívánatos«. Jutalma 300 (háromszáz) forint. A beküldés határideje 1892 október 31-ike.

A közgyűlés a választmány ajánlatát elfogadja és a pályakérdés kihirdetését elrendeli.

A titkár jelenti, hogy a Bugát-alapból növényntani pályakérdés van függőben, a melynek határideje 1891 október 31-ike. — Tudomásul van.

A titkár előterjeszti, hogy a folyó évben az országos érdekű kutatások köréből a *gazdaságtani* munkára kerül a sor; kéri a közgyűlést, hogy e célra pályadíjjal 1000 (egy ezer) forintot tűzzön ki.

A közgyűlés elhatározza e pályázatnak a szokott módon való kihirdetését. (L. a boritékon.)

Lengyel Béla első titkár ajánlja a közgyűlésnek, hogy gróf Erdődy Györgyöt és Lányi Gyulát pártoló tagokul válassza meg.

A közgyűlés az ajánlottakat egyhangúlag megválasztotta pártoló tagokul.

Az első titkár jelenti, hogy boldogult gróf Károlyi Gyula 200 forintos alapítványt tett s hogy a budapesti református főgimnázium önképző-köre régebbi alapítványát ismét 100 frttal növelte. — Örvendetes tudomásul szolgál.

Lengyel Béla elsőtitkár bejelenti a lefolyt évben választott tagokat, elmondván, hogy rendes tagokul 547-en választottak meg.

A közgyűlés a tagok neveit, minthogy a Közlöny »Társulati ügyek« című rovatában mindenkor közöltettek, felolvasottaknak tekinti és megválasztásukat tudomásul veszi.

Az elnök az 1891. évi számadások megvizsgálására Demetzky Gyula, Ghyczy Géza és Somogyi Rudolf urakat jelöli ki.

A közgyűlés ezt elfogadja s a nevezett tagokat a számadások és a pénztár megvizsgálására fölkeri.

Az elnök kérdést intéz a közgyűléshez, van-e valakinek valami indítványa.

Ilosvay Lajos a következő okadotlót indítványt terjeszti elő:

»Minthogy a Term. tud. Társulat szakülései mai szervezetökben kevés alkalmat nyújtanak arra, hogy az egyes tudományzako-
kat tervszerűleg behatóan és a külföldi mozgalmakat állandóan figyelemre méltatva lehessen ápolni; minthogy a ma uralkodó tárgyalási módban hiányzik a tudományos tevékenység emelésére szükséges tudományos eszmecsere, mert a szaküléseken hallgatólag mintegy szentesítve van az a szokás, hogy véleménynyilvánítást, bírálatot, vitakozásra kihívást mellőzni kell; minthogy továbbá a Természettudományi Társulat jelenlegi folyóirataiban az egyes tudományzajokból terjedelmesebb, részletesebb úgynevezett jelentésv (referáló) olyan ismertetések, a melyek főleg a külföldön elért újabb vívmányokat tagtársainknak elég gyorsan tudomására juttatnák, nem jelenhetnek meg, mert a Természettudományi Közlönynek iránya, a Pótfüzeteknek terjedelme és megjelenési módja ilyenféle törekvéseknek a legjobb akarattal sem tehet eleget: indítványozom, hogy a Természettudományi Társulat a szigorúbban szakszerű munkásságra

buzdítás érdekében, saját keblében, egymástól függetlenül működő szakosztályokat szervezzen, és gondoskodjék arról, hogy e szakosztályok működése akár külön e célra szerkesztett folyóiratban, akár a szükséghez képest kibővített Pótfüzetekben minden hónapban legalább egyszer megjelenjék.

Értetődik, hogy a Titkárságnak a közérdekű ismertetések közlésére nézve eddig gyakorolt eljárása jövőben is érintetlen maradna.

A közgyűlés Lengyel Béla titkár ajánlatára az indítványt jelentéstétel végett a választmányhoz teszi át.

A napirend értelmében a választások eredményének kihirdetése van a soron.

Az elnök jelentve, hogy a szavazatokat gyűjtő bizottság elnöke az ő kezébe tette le a választás eredményét, előterjeszti, hogy beadatott 63 szavazat, s hogy választmányi tagokul a következők választottak meg:

Allattanra: Horváth Géza 52 szavazattal; *Ásványtanra*: Semsey Andor 53, Szabó József 48 és Lóczy Lajos 35 szavazattal; *Chemiára*: Than Károly 55 szavazattal; *Élettanra*: Thanoffer Lajos 54 és Csapodi István 45 szavazattal; *Természettanra*: Fröhlich Izidor 57 és Konkoly Miklós 47 szavazattal.

Az elnök felolvassa Lóczy Lajos levelét, melyben sokféle elfoglaltságát adván okul, a választmányi tagságról, újra megválasztása esetében, lemond, megígérvén mindamelllett, hogy a társulat ügyeit ezentül is lehetőleg szolgálja fogja.

Lengyel Béla elsőtitkár hivatkozva Lóczy Lajos úrnak emez ígretére, kéri a közgyűlést, hogy a választást tartsa meg.

A közgyűlés ez indítványt magáévá tevén, továbbra is ragaszkodik Lóczy Lajos választmányi tag megválasztásához és lemondását el nem fogadja.

Erre az elnök kijelenti, hogy a napirend ki van merítve; a jelenlévő tagoknak köszönetet mond a figyelemért, mellyel a tárgyalást kísérték és a közgyűlést berekeszti.

Az egész választmány tagjai 1891-re a következők:

Allattanra: Entz Géza, Frivaldszky János, Horváth Géza, Margó Tivadar.

Növénytanra: Jurányi Lajos, Klein Gyula, Mágócsy-Dietz Sándor, Staub Móricz.

Ásvány- és földtanra: Krenner József, Lóczy Lajos, Semsey Andor, Szabó József.

Chemiára: Fodor József, Ilosvay Lajos, Than Károly, Wartha Vincze.

Élettanra: Csapodi István, Laufenauer Károly, Mihalkovics Géza, Thanoffer Lajos.

Természettanra: Fröhlich Izidor, Konkoly Miklós, Schmidt Ágoston, Schuller Alajos.